

çveneburi

Kafkasoloji Dergisi

ჩვენებური

კავკასიოლოგიური ჟურნალი

bu sayıda
gürcüce
kur'andan
ayetler

1979 • İSTANBUL • SAYI 6-7

İNSAN HAKLARI EVRENSEL BEYANNAMESİ

Madde 19. — Her kişinin düşünce ve anlatım özgürlüğüne hakkı vardır. Bu hak, düşüncelerinden ötürü rahatsız edilmemek, sınırlar söz konusu olmaksızın bilgi ve düşünceleri her araçla aramak, elde etmek ve yaymak hakkını gerektirir.

(Every one has the right to freedom of opinion and expression; this right includes freedom to hold opinions without interferense and to seek, receive and import information and ideas through any media and regardless of frontiers.)

KÜLTÜREL

ÇVENEBURİ

Kafkasoloji Dergisi

Sahibi ve Sorumlu Yönetmeni: Ahmet ÖZKAN

Sayı : 6 - 7 . 1979 .

Adres : Atatürk Caddesi Oba İşhanı 305 Bursa

Bursa - telf : 17 246

Yazışma: P. K. 199 **BURSA**

Posta Çeki No: 78158

Fiyatı : 60 Lira

Price : 5 DM

İki Ayda yayınlanan kültürel dergi :

Redaksiyon komitesi gelen yazılarda gerekli görürse değişiklik yapabiliri. Sorumluluk imza sahibine aittir. Kaynak göstermek koşulu ile Dergimizden yazılar alınabilir.

Dizgi ve Baskı: IŞIK Matbaası, İstanbul

Sayın Okuyucu,

«çveneburi» dergisi yayın hayatına başladığı 1977 yılındanberi düzenli olmamakla birlikte aralıksız çıkmaktadır. Bildiğiniz gibi İsveçte basılıyor, oradan da Türkiye, Gürcüstan, Almanya, Fransa, Amerika vb. ülkelere dağıtılıyordu. Okuyucusunun büyük bir kesimi Türkiye'de bulunduğundan posta ücreti çok tutuyordu. Bu ve benzeri nedenlerle bundan böyle Türkiye'de yayınlanmasına karar verildi.

Bu sayımızda dileklere daha fazla önem verilmekle birlikte yine de eksiklerimiz bulunmaktadır. Onları zamanla azaltmaya çalışacağız.

Türk, Gürcü ve Kuzey Kafkasyalı okuyucularımız arasında devrimci bir yol izlememizi önerenler bulunmaktadır. Ne var ki çoğu, kültürel yayın olmak hususundaki tutumumuzu onaylayarak, takdir ve teşekkürlerini belirtmektedirler. Bu vesileyle bir kez daha vurgulamak isteriz ki komşumuz Gürcüstanı ve olanaklar ölçüsünde öbür Kafkas Halklarını kültürel yönlerden tanıtmaktan başka bir düşüncemiz yoktur.

Okuyucularımızdan dileklerimiz:

1 — Gürcüstanla ilgili belgelerin asıllarının, ya da fotokopilerinin gönderilmesi,

2 — Çevrenizden şiir, masal, atasözü, bilmece, vaiz, ilahi vb. folklor materyali derleyerek ya da bantlarla tesbit ederek gönderilmesi,

3 — Gürcüstan ve Kafkasya hakkında yazı ve şiir gönderilmesi,

4 — Eleştiri ve sorular gönderilmesi,

Bunlar olanaklar ölçüsünde dergimizde yayınlanmağa çalışılacaktır.

Bir de dergimiz ve öbür yayınlarımızın tanıtımı ve dağıtımı için ilginizi bekliyoruz. Ayrıca kusurlarımızı hoş görmenizi rica eder, saygılar sunarız. Teşekkür ederiz.

çveneburi

GÜRCÜSTANA AÇILAN YENİ YOLLAR

Röportoj: **Givi Tevzadze**
Çev. : **V. Hayri Hinkiladze**

Gürcüstan Başkenti Tbilisi Hava alanı Uluslararası trafiğe açıldı. Bu vesile ile alan müdürü sayın YURİ AVALİANİ ile yaptığımız kısa röportajı sunuyoruz:

— Sayın Yuri Tbilisi havalanının uluslararası trafiğe açılması haberi bizce çok sevindirici. Bu gelişme Gürcüstan hava yolları tarihinde yüz ağartan bir gelişmedir. Bu konuda siz ne düşünüyorsunuz?

— Bizler Gürcüstan hava yolları emekçileri epeydir bu sevindirici haberi sabırsızlıkla bekliyorduk. Bu karar bize ciddi perspektifler çiziyor, ağır sorumluluklaı yüklüyor. Sevinçliyiz.

— Bu kararın alınmasındaki etkenler acaba nelerdir?

— Her şeyden önce son yıllarda Gürcüstanın yabancı turizmde erişmiği başarı. Havayollarımızda görülen yüksek gelişme temposu. Yabancı yolcu sayısındaki önemli artışlar vb. Bugün Gürcüstan Havayolları dünyada saygın yeri olan bir kuruluş durumuna erişti. Sadece Tbilisi havaalanı yılda üç milyona yakın yolcuya hizmet vermektedir. Bu miktar alanımızın artık uluslararası hizmetlere elverişli çizgiye ulaştığını göstermektedir.

— Kısa sözcüklerle yolcu adedinin artmasını sağlıyan ögeleri sayabilir misiniz?

— Uçaklarımızın konfor düzeyi, hizmet organizasyonunun fevkalâdeliği TU-134, TU-154 ve YAK-40 tipi uçaklarımızın güvenli seferleri, yolcularımızın yaşam garantisi vb. İstatistikler göstermiştir ki Tbilisiden Moskova'ya giden yolcuların yüzde sekseni hava yolunu tercih etmektedir. Tbilisi hava alanından Sovyetler Birliğinin 52 büyük yerleşim merkezi ile tüm birleşik Cumhuriyetlerin başkentlerine hergün uçak seferleri vardır. Bunun yanısıra artık Gürcüstan dahilinde de hava yolculuğu iyice revaç görmektedir. Örneğin Tbilisi - Kutaisi arasında her gün ve her saat başında bir YAK-40 uçağı kalkmaktadır. Buna bir anlamda HAVA KÖPRÜSÜ demek de mümkündür.

— Acaba Tbilisi havaalanı bu statü ile yılda ne miktar turiste hizmet verebilecek?

— Kuşkusuz Tbilisi Havaalanı Kafkas ülkeleri hava yolculuğunun merkezi olacaktır. Tüm Sovyetlerden ve dış ülkelerden Kafkasya'ya gele-

cek yolcular doğruca Tbilise inecek, buradan etrafa dağılacak. Bugüne kadar yabancı turistler havayolu ile Gürcüstana gelirken mutlaka veya uluslararası alanı bulunan başka bir Sovyet kentine uğramak zorunda kalıyorlardı, aktarmalı olarak Tbilise inebiliyorlardı. Artık buna gerek kalmadı. Yabancı turistler kendi ülkelerinden uçup hiçbir yere konmadan direkt Tbilise inebilecekler. Bugüne kadar Tbilisi havaalanına yılda ortalama bir milyona yakın yabancı turist inmekte idi. Artık bu sayının bir misli daha büyüyeceğini zannediyorum.

— Gürcüstanın diğer havaalanlarının durumu nedir, kısaca söyler misiniz?

— Kutaisi'de, Sohumi'de, Batumi'de ve Zugdidi'de fevkalâde güzel donatılmış havaalanlarımız var. Bunlara pek yakında Poti hava alanı da eklenecektir.

— Son olarak, Gürcü teknisyenlerinin ehliyetleri ve hava taşımacılığında getirebileceğiniz yenilikler hakkında bize birşeyler söyliyebilir misiniz?

— Gürcü pilotları ve diğer teknik adamlarımız mesleklerindeki ehliyetlerini çoktan kanıtlamış bulunuyorlar.. Aramızda defalarca başarı ödülü kazanmış birçok değerler var. Düşünülebilecek yenilikler konusuna gelince: Yeni gereksinimler paralelinde personel kontenjanımızı genişletebiliriz, hizmet aksiyonumuzu büyütebiliriz vb.

Birçok yabancı havayolları kumpanyaları bizimle ilişki kurmak, anlaşmalar yapmak arzularını açıkladılar. Tüm sosyalist ülkelerle doğrudan bağlantılarımız gelişecek, karşılıklı yardımlarla güçleneceğiz.

Tekrar edeyim, Uluslararası hava yolumuz Gürcüstana yabancı turist akınını büyütecek, bizi dış dünyaya yaklaştıracak, dünya ulusları ile topluca ve kişisel ilişkilerimizi geliştirecek. Bundan da maddi ve manevi sayısız kazancımız olacak...

Mağla tsaşi avprindebi,
Gadmovhedav kvekanas.
Magram versad ver şevhdebi,
Çemi samşoblostanas...

Çıkarım gökyüzüne,
Seyrederim evreni.
Olanak yok görmeme,
Vatanım gibisini.

BÜTÜN GÜZEL KENTLERLE KARDEŞ (TİFLİS)

Necati Cumalı

Moskova Havaalanında on saat sisin kalkmasını, pistin açılmasını bekledik. Uçağımız ancak gece yarısına doğru havalandı. Kıştı. Uçak, kalın siyah paltolu, iri yapılı esmer insanlarla doluydu. Aşağılarda Tiflis'in buğulanmış ışıkları göründüğü zaman saat biri geçiyordu.

Uçak, alanda, sarı boyalı, gösterişsiz, depo gibi bir yapının yanına yaklaşarak durdu. Yapı ile yöresi iyi aydınlatılmıştı. İniş merdivenlerini bol bir ışık çemberi kuşatıyor, çemberin gerisi karanlıklar içinde kalıyor, hiçbir şey görünmüyordu. Havalanının tek yapısı o önünde durduğumuz sarı yapıdır sandım. Önce İzmir, sonra Şiraz havaalanlarını hatırladım. Yapı olarak ikisinin de topu topu orta büyüklükte birer yolcu salonu vardır. Sönük bir kente gelmişim duygusuna kapıldım. Daha Tiflis'i görmeden, nerden geldim buraya, diye kendi kendime çattım.

Otomobille kente giderken duyduğum hoşnutsuzluk daha da arttı. Gördüklerim hiç de iç açıcı değildi. Düzlükteki tarlalar, bağlar arasından geçtik. Sonra Kura Irmağının kollarından biri boyunca yol almaya başladık. Solumuzda ırmağın bazen derinleşen bazen yayılan oyuğu, sağda hafif bir bayır. Bayırda tek tük eskiden kalma, bizim Anadolu evlerine, Balkan evlerine benzer tek katlı taş, ya da bağdadi evler. Belgrad'ın doğu girişindeyim sandım önce. Küçük bir taşköprüyü geçtik. İki yanda çıplak kütükleriyle yayılan bağlar göründü. Yine İzmir'le karıştırmaya başladım gördüklerimi. Sanki Gaziemir Havaalanından İzmir'e doğru gidiyorduk. Kızılçullu'yu geçtik, Kemer'e doğru iniyoruz. O yol, derinleşen bir derenin yanı sıra ilerledi benim çocukluğumda. Bayırlarında, pencere pervazları, kapıları kararmış tek katlı evler vardı.

Otomobil, büyük bir taşköprüyü de geçtikten sonra hafif bir yokuşa sardı. Çok geçmeden otelin önünde durdu. Yüksek bir yapıydı otel. Gecenin ikisini geçiyordu yattığımda. Yatar yatmaz uyumuşum. Uyandığımda saat altıyıd. Çok erken, dedim, gözlerimi kapadım uyumak istedim. Neye yarar? Uyanıktım artık. Uykumu almıştım. İşte bu iyi, diye düşündüm bu kez. Demek Tiflis'in havası diriltiyor insanı.

Kalktım, pencereye yaklaştım. On birinci kattaydı odam. Sabah oluyordu. Bulutsuz bir aralık sabahı. Doğar doğmaz sisten sıyrılan güneşin ışıkları vuruyordu gecenin nemi üstüne. Evleri, kırları, çok ince, ışıl ışıl bir buğu sarıyordu.

Ne görüyorum! Penceremden bir daha baktım: Aşağılarda, sağda üçer dörder kemerli taşköprülerin altından döne döne gelen dingin bir ırmak. Yamaçları saran ak alnaçlı taş yapılar. Kalın gövdeli, kalın dallı yüksek ağaçlar. Paris'teyim! dedim kendiliğimden. **Seine** kıyılarını ne kadar çok andırıyordu pencereden görünen Tiflis. Ağaçların, köprülerin, taş yapıların karışımı ne kadar çok Paris'ti! Gece Tiflis'te uyumuş(sabah Paris'te uyanmış gibi bir duygu içindeydim. **Pont Neuf**'un, **Sully** Köprüsünün yakınlarındaydım sanki. **Notre Dame**'ı görebilecek miyim diye arınıyordum pencereden.

Sevindim: Bütün iyi dostluklar ilkin takışma ile başlar, güzel bir kente geldim, diye düşündüm. Pencereden ayrılamadım daha bir süre. Bu kez yine sağda, ilerde, ırmağın karşı kıyısındaki bayırda yıkılmaya bırakılmış barakalar ilişti gözüme. Yine Kızılçullu'ya kaydı aklım. Kemer deresini aşan Romalılardan kalma iki katlı su kemerlerinin iki yanında yükselen bayırlarda, göçmenlerin yerleştirildiği göz göz evler vardı eskiden. «Geç bir kalem oraları» dedim kendi kendime, «üç beş yıkık kulübe benzettiğin sadece biribirine. İzmir'de çoktan gecekondular sardı şimdi o bayırları. Burada da bırakılmış yapılar bunlar...» Baktığım yerde İzmir'i görmem olağan benim. Ne de olsa uzun yıllar İzmir'de yaşadım. Belleğimde en çok yer eden kent İzmir. Doğrusunu ararsam pencereden baktıkça İzmir'den çok görünen Fransa'ydı karşımda. Arabayla anacaddelerinden geçtiğim, kiminde bir öğle ya da akşam yemeği yeyip kiminde bir gece konakladığım, **Rhône** ya da **Loire** kolları boyunca sıralanan Fransız kentleri parça parça gelip geçiyordu gözlerimin önünden. **Angouleme, Poitiers, Lyone, Avignon,** vb. Ağarmış taş yapıları, iri ağaçları ile sabahın dağılan sisi içinde

Kendimi odada tutamadım daha fazla. Saat yedide otelden çıktım. Otel yüksek bir terasın üstünde kalıyordu. Terasın aşağılardan kalan ova yönünü diz yüksekliğinde alçak bir duvar çevreliyor, otelin önündeki alan, geniş bir bulvarla birleşiyordu. Bir süre ne yana yürüyeceğime karar veremedim. Soldan gelen bulvar, oteli biraz geçince ikiye ayrılıyor, bir kolu, geniş bir asfaltla aşağıya, ırmağa doğru iniyor, aşağıda ırmak boyunca gelen başka bir caddeyle birleşiyordu. Gece havaalanından gelirken geçtiğimiz son köprü orada kalıyordu. Uzaklarda çok katlı beton yapılarıyla yeni mahalleler vardı.

Bulvarın öbür kolu, sağda evler apartmanlar arasında yükselerek hafif bir bayıra sarıyordu. Kent merkezinin solda kaldığı anlaşılıyordu. Sola doğru yürüdüm. Az sonra, ortada iki sıra yıllanmış çınarlar arasında ilerleyen bir kaldırımın ikiye böldüğü bulvardaydım. Sağda solda yine iki geniş kaldırım, kaldırımların kıyısında sıralanan çınarlar, atkestaneleri. Yürümesi hoş bir bulvar. Sık sık, kahveler, bir iki lokanta görüyorum. İşe gidenler, duraklarda buluşanlar var. İki yandan gelen arabalar hızla geçip gidiyorlar.

Yine o duygu. Ben bu bulvarı daha önce gördüm gibi bir şey. Mar-

silya'da istasyon yakınlarında mıydı? Yoksa yine Paris'te mi? Hayır, ne o ne öbürü. Budapeşte'de geniş alnaçlı yüksek pencereli taş yapılarıyla Lenin Bulvarı, özellikle Ulusal Müzenin önü bütün öbür görüntüleri silip yerleşiyor belleğimde. Evet, eylül sonlarındaydı. Çınarların yaprakları sararmaya başlamıştı. Budapeşte'de Lenin Bulvarında dolaşmıştım böyle. Şimdi Tiflis'te kaldırımlar sararmış çınar yapraklarıyla dolu. İki yanında alnaçları kavuniçi boyalı yapılar Budapeşte'yi hatırlatıyor.

On dakika kadar yürüdükten sonra «hele gerisi kalsın, kahvaltıdan sonra Yuri ile birlikte dolaşırız» dedim, geriye döndüm. Otelin önüne gelince dayanamadım, bu kez, sağa yukarı doğru izledim bulvarı. Yine belleğim karıştı. Bu alan? Bu bozrengi sabah? Neredeyim?.. Yürüyorum. Bahçeler içinde tek ya da iki katlı evler var. Bahçeleri sokaktan ayıran alçak duvarlar beyaz iri taşlarla örülmüş. Soldan tepeden ağaçlıklı sokaklar akıyor, inip karışıyor caddeye. Tiflis yüksek bir tepe eteğinde. Kudüs'teyim sanki, ya da Ankara'da. Zaten Kudüs'ü hep Ankara'ya benzetirdim dolaşırken. Asfalt yolları, bahçeli evleriyle tepelerin eteklerinden akar gibidirler ikisi de. Taşları toprakları birbirine uyar. Az sonra, caddenin görünüşü, birbirinin eşi evlerle tekdüzeleşti. Geri döndüm. Otelin önünde terasın kıyısında durdum. Aşağıdaki ovaya bir kez daha baktım. Ölü mevsimiydi doğanın. Boş topraklar sürülmüş, havalandırılmıştı. Yine de bahardaki renkleriyle yeşermiş olarak göz önüne getirmek güç değildi ovayı. Kendiliğinden Bursa'yı hatırladım. Çelik Palas'ın önündeyim şimdi. Sağdaki yol kaplıcalara doğru yükseliyor, aşağıya sapan asfalt Bursa ovasına, şeftali bahçelerine sebze bahçelerine iniyordu.

Kahvaltı salonu otelin çatı katındaydı. Kahvaltıya oturmadan önce, salonun boydan boya cam ön alnacından, Fransız kentlerini Budapeşte'yi, Kudüs'ü, Ankara'yı, İzmir'i, Bursa'yı hatırlayarak, kısa bir süre daha seyrettim Tiflis'i. Kahvaltıya yeni oturmuştum ki Yuri geldi, beni buldu. Gece geldiğim sırada aklımdan geçenleri, pişmanlığımı bilmiyordu. Ama ben bir yanlışlığı düzeltmek istercesine aceleciydim. İlk sözüm «Güzel bir kente geldik» oldu. Sabahki gezimi anlattım.

Kahvaltıdan sonra arabayla Tiflis'i dolaştık. Kura boyuna indik. Alt üst yollardan, köprülerin altından üstünden geçtik. Yine Paris'i, Peşte'yi, **Seine,** Tuna kıyılarını hatırladım. Sonra Mtatsminda tepesine çıktık. Genç bir çam ormanı örtüyordu tepeyi. Bir restoranı geniş bir terası vardı. Belirli saatlerde teleferik çalışıyordu. Aşağılara bakılınca bütün Tiflis, Kur'anın kente girişi çıkışı görünüyordu. Solda yeni Tiflis gerçekten Ankara'nın Yenişehir'ini, Kudüs'ün yeni mahallelerini, Bursa'nın Çekirge'sini hatırlatıyordu. Tepenin sağ yamacındaki eteklerde kalan eski Tiflis'e dokunulmamıştı. Daracık sokakları, cumbalı evleri, tahta kasnaklı pencereleri, ahşap balkonlarıyla kale dibindeki eski Ankara'yı, Tırnova, Köprülü gibi Balkan kentlerini, İlk Osmanlıların Bursa'sını andırıyordu oraları.

Büyük Gürcü şairi Şota Rustaveli'nin adını vermişlerdi sabah erkenden dolaştığım bulvara. Akşamüstü Yuri ile o bulvara çıktık. Dükkânlar,

kahveler, lokantalar hep doluydu. Yaşam taşıyordu. Girenleri çıkanları oturanlarıyla aralarında karışmak isteği veriyordu.

Kahvelerden birinde nasılsa yer bulduk. Yemek saatine kadar oturduk.

Kız erkek, deri ya da kadife ceketli, yün kazaklı gençler dumana boğmuşlardı kahveyi. Masaların üstünde sigara paketleri, konyak kadehleri, çikolatalar, sanat dergileri, şiir kitapları. Hoparlörde pop müziği. Birbirinden ne kadar uzakta, dünyanın neresinde olursa olsun, gençler nasıl da izliyorlar kendi kuşaklarının yaşayışını. Birbirlerine ne kadar çabuk ayak uyduruyorlar. Bir genç kıza takıldı gözlerim. Kulağının üstüne kadar kısaltmıştı saçlarını. 1973 yılı sonundaydık. Daha o yılın saç modasıydı bu. Ayak ayak üstüne atmış, etekliği yılın ölçülerine uygun, dizkapaklarını hafif örtüyordu. Hafif öne eğik oturuyor, sağ eli masanın üstünde, sigarasını, gergin tuttuğu işaretparmağı ile ortaparmağı arasına sıkıştırmış, başparmağı ile serçeparmağı arasında cigara paketini döndürüp duruyordu masanın üstünde. Oldukça konuşkandı. **Montparnasse Greenwiche Village**, Sofya ya da Leningrad kahvelerinde oturan akranlarından ayrılan hiçbir yanı yoktu.

İki gün sonra sabah saat 10'da havaalanındaydık. Tiflis'e inerken önünde durduğumuz sarı yapı yabancı yolcuların bekleme salonuydu. O yapıda uçağımızı bekliyorduk. Alanın asıl yolcu salonu üç yüz dört yüz adım ötede, kocaman bir stadyumu içine alabilecek büyüklükte görkemli bir yapıydı. Yerli yolculara ayrılmıştı.

Uçağımız yine gecikiyordu. Moskova Havaalanının inişe elverişli olmadığını duyurdular. Yolcu salonunda bizden başka genç bir Fransız çifti vardı. Kız değişik pullar almıştı. Noel yaklaşıyordu. Durmadan kart yazıyor, kartlarını pulluyordu. Delikanlı, yolcu salonunun önünde, bir sıraya oturup uzun süre güneşlendi.

Yolcu salonunda on saate yakın kaldık. Bir ara kızla konuştum. Moskova Fransız elçiliğinde görevliydi. Tatilini Tiflis'te geçirmiş geri dönüyordu. Konuşmamızın bir yerinde:

«Tiflis'i çok severim, sık sık gelirim, dedi. Fransa'nın güney kentlerine benzetiyorum. Sanki Fransa'nın güney kentleriyle kardeş...»

Ben de Tiflis'i çok sevdiğimi söyledim. «Yalnız Fransa'nın güney kentleriyle mi,» dedim; dünyanın bütün güzel kentleriyle kardeş...

BİR AMERİKALININ GÜRCÜSTAN GEZİ NOTLARI

Yazan: **Marvin L. Kalp**
Derleyen: **Meliha Şahin Şarabidze**

2 Eylül: Sıcağa dayanamadım, bugün öğleden sonra Gürcüstan'ın başkenti Tbilisi'ye giden trene binmeğe karar verdim. Tren Azerbaycanın güneyinden geçiyor. Yaklaşık 4 saat sonra Kafkas dağlarında batıya doğ ru zikzaklar çizerek Tbilisi'ye ulaşıyor. Arazi batı Amerika gibi kumlu, tozlu ve sıcak.

Trende esmer bir Azeri kızı ile tanıştım. Güney Azerbaycanın küçük bir kasabasında öğretmenlik yapıyormuş, başka yere atanması için gidiyormuş Tbilisi'ye. Küçük yerlerden bıkmış «Hiç eğlence yok Tbilisi'de, çok eğlence var. Doğum yerim olan Bakü'dekinden de çok. Tbilisi halkı değişik, Gürcüler çok iyi insanlar. Vakit geçirilecek çok yer var.» dedi. Babasının dostu olan bir zat kendisini Tbilisi'ye atayacağını vadetmiş.

3 Eylül: Tren Tbilisi'ye bu sabah saat 9,30 da girdi. Gri bulutlar dağıldı., şehir çok güzel, Tbilisi, Kura nehri üzerinde kurulmuş, nehir de Kafkas dağlarındaki vadilerden birinden akıyor. Şehrin bir kısmı dağa tırmanırken öteki kısmı nehre iniyor. Nehir üzerinde pekçok köprü var

İstasyondan Turistik Otele giderken halkın karışık olduğunu farkettim. Gürcüler, Ruslardan uzun boylu, esmer, iyi kalpli, güvenilir insanlar. Erkekler bıyıklı, kadınlar alımlı. İyi giyiniyorlar. Öteki Sovyet kentlerindekiler gibi bezgin ve yorgun görünmüyorlar.

Otele iner inmez, Tbilisi'de bulunan öteki Amerikalı arkadaşımı telefonla aradım. Max adındaki bu fotoğrafçı arkadaşım «Burası vaktiyle şöyleydi» diyebilmek için fotoğraflar çekmeğe çalışıyordu. (Eskiyle yeninin karşılaştırmalı fotoğrafları olacaktı bunlar). Gürcüstanın eski başkenti Mtsheta, Tbilisi'den yaklaşık elli kilometre uzakta, dar bir dağ yolu var. Küçük çiftlikler araziyi süslüyor. Çayırlarda besili inekler otluyor. Başlayan yağmur manzarayı bozmuyor. Rehberimiz nazik, yakışıklı bir gürcü genci. Bölgenin en yüksek tepesinde bulunan Mtsheta'yı koruyan surları gösteriyor. Üstüne bulut çökmüş. Kale toprakta değil sanki havada, boşlukta imiş gibi görünüyor.

Mtsheta üç yüzyıl süre ile Başkent olarak kalmış. Zaman zaman Dağıstanlıların akınlarına uğramış olan Gürcü yöneticileri daha iyi savunabilecekleri bir bölgeye gitmeğe karar vermişler. Bu nedenle Başkenti, Tbilisi'ye nakletmişler. Hristiyanlık Gürcüstana 329 yılında girmiş. Rusya'ya ise Dyneper nehri üzerinde kurulan Kiyev'e yerleşen Prens Vladimer zamanında, yani 979 yılında girmiş, ki bu duruma göre Hıristiyanlık Gür-

cüstan'dan 650 yıl sonra Rusya'ya girmiş oluyor. Mtshetadaki kilise Sovyetler Birliğinde gördüklerimizin en büyüğü. Öğrendiğimize göre bazı pazar ve büyük bayram günleri halâ ibadet yeri olarak kullanılıyormuş. Kilisenin bir bölümü 13. yüzyılda yapılmış olup bir bölümü ise 5. yüzyılda inşa edilmiş. Kiliseyi çevreliyen takriben 4-5 metre yüksekliğinde kalınca bir duvarın dört köşesinde kuleler var. Eskiden kiliseler olsun başkent olsun kabilelerin yapmış olduğu akınlara karşı kale olarak, tabya gibi kullanılırmış.

Akşam Max ile kısa bir yürüyüş yaptık. Rustaveli caddesinde beş blok alta indik sadece. Fakat kalabalık bir Gürcü grubu Tbilisi düşüncelerimizi anlamak için bizleri izliyorlardı.

Onlara, Tbilisi'nin güzel, Kief gibi ilginç bir şehir olduğunu söyledim. Memnun olmadılar, etrafımızı çevirdiler. Ben bu defa Tbilisi'nin Sovyetlerin en güzel şehri olduğunu söyledim. Duymak istedikleri buydu. Orta yaşlı bir Gürcü: «Muhakkak ki en güzel şehirdir. Hangi şehir Tbilisi ile kıyas edilebilir? Moskova mı, Leningrad mı?» dedi.

Kalabalık dağılınca tek kalan Gürcüye: Sovyetler Birliğinin hangi şehrini gördüğünü sordum. «Hiçbirini, gidilecek, görülecek neresi var ki?» diye hiç duraksamadan yanıt verdi.

4 Eylül: Rehberim aynı binada bulunan Gürcü müzesini gezmemizi önerdi. Burası eskiden papazların ders verdiği bir okulmuş. Yetmiş yıl önce Stalin bu okulda öğrenci imiş. Anası, çalışkan Gürcü kadını, sarhoş ve zalim kocasına katlanır, oğlu İOSEF'in papaz olmasını istermiş. İosef okula girmiş, önce başarılı olmuş, fakat az sonra ihtilâlci hareketleri yüzünden kovulmuş. Politikaya atılmış ve en nihayet Sovyetler Birliği'nin başına oturmuş.

Bizi müzenin alt katına indirdiler. Kilitli bir kapının önünde iki polis nöbet bekliyordu. Yaşlı bir adam kapıyı anahtarla açtı. Hristiyan ortodoks kilisesinin pek kıymetli dini tasvirleri olan ikonlarla dolu bir salona girdik. Alelade bir müzede olmadığımızı anladım. Sovyetler Birliğinde gördüğüm en nefis İkonlardı bunlar. 7., 8. yüzyıldan 12. yüzyıla kadar uzanan muhteşem İkonlar dünyada mevcut kilise san'atı ve tezyinatının en güzel kolleksiyonu idi. Özellikle ilginç olan husus, zannederim kültürel değişme açısından 13. ve 14. yüzyılda Moğolların Gürcüstan'ı işgali sırasında bu İkonların san'at seviyelerinin çok düştüğü ve eski parlak seviyeye bir daha hiç erişemediği idi. Güzellik ve san'at konusunda 19. yüzyıl başından günümüze kadar devam eden bir değişme ayrıca belli oluyordu. Rehber söylemedi ama Çarlık Rusyası Gürcüstanı 1801'de işgal etmişti.

Müzeden çıkınca, rehberimize gidebileceğini söyledim. Şehirde yalnız olarak dolaşırken genç bir Gürcü ile tanışmıştım. Eğitim enstitüsünde okuyormuş. Amerika'yı çok merak ediyormuş. Amerikan toplumsal yaşamını birçok yönleriyle tartıştık. Kendisine: Gürcü öğrencilerinin Stalin'i kötüleme kampanyasına karşı halâ ayaklanabileceklerini tahmin edip etmediğini sordum. «Hiç kuşkunuz olmasın» dedi. «Siz Amerikalısınız, bi-

zim duygularımızı anlıyabilir misiniz? Bizler mağrur ve büyük bir milletiz» diye ekledi.

5 Eylül: Tbilisi'de son günüm. Boş geçmemesi için rehberime saat 8'de gelmesini rica ettim. 200 küsür metre yükseklikteki park ve kahveye çıkmak üzere karşısındaki çıplak, sarp kayalara tırmanan teleferik'e binmek istedim. Bulutlar halâ alçak ve gri idi. Yarı yolda, dağda tek başına duran eski beyaz kiliseyi gezdik. Rehberim, dönüşte bu kiliseyi görmemiz gerektiğini, çünkü Stalin'in annesinin bu kilisede yattığını, Rus şairi, Gürcüstan prensesinin eşi Griboedov'un da burada gömülü olduğunu söyledi. Havanın kapalı olmasına rağmen tepeden şehrin görünüşü pek güzeldi. Kura nehri kıvrılıp kentin ortasından geçiyor. Üzerinde muazzam beton köprüler var. Dağın içine oyulmuş mağara ve inlerin bulunduğu Eski Tbilisi iyi görünüyor. Yeni Tbilisi iyi ama, çekici değil.

Kayalık, tehlikeli patikadan aşağıya inip beyaz kiliseye gittik. Kilisenin yeri çok güzel. 12., 13. yüzyıldan kalma bir mabed, ufak, özel bir mezarlığı da var. İki romantik mezar taşı yanyana: Biri şair Griboedov, öteki ise şairin 35 yaşında iken 16 yaşında aldığı eşi, Gürcüstan prensesinin mezarı. Şair İran'daki bir ayaklanmada ölmüş, cesedini, eşi Tbilisi'ye getirtmiş. Şairin mezar taşının üstünde büyük bir Haç'a sarılmış, gözleri yaşlı bir genç kadının insana hüzün veren çok acıklı bir resmi var.

Stalin'in annesinin mezar taşı siyah mermerden yapılmış, sade bir lahitti. Etrafına turistler toplanmış ilgi ile izliyorlardı. Genç bir Gürcü rehber, büyük evlâdının gölgesinde yaşayan bu kadının önce acıklı, sonra şerefli hayatını anlatıyordu turistlere.

Bir taksiye atlayıp Tbilisi'ye indim. Doğruca Üniversiteye gittim, bir sıraya oturup öğrencilere bakıyorum. Bir saat kadar geçmişti ki yanıma bir Gürcü delikanlısı oturdu, bana Gürcüce hitab etti.

Etrafımı öğrenciler çevirmişti. Arkalardan biri «Söyler misiniz Amerikalılar Stalin hakkında ne düşünüyorlar?» dedi. Siyasetini beğenmediğimizi çekinmeden söyledim. Öğrenciler şaşırdılar. İçlerinden biri: «Kuşkusuz hepiniz onu büyük ve asil bir şahsiyet olarak görüyorsunuzdur» dedi. Ben de «20. yüzyılın tarihi yazılırken Stalin'e kuşkusuz büyük bir yer ayrılacak, ama asil ve iyi bir insan olarak gösterileceğini zannetmiyorum» dedim. Hepsi nefretle bakıyorlardı yüzüme. Sözlerime şunu ekledim «Sorunuza düşündüğüm açık bir yanıt verdim, bu benim kanım, sizi aldatmamı istemezdiniz herhalde» dedim.

İMERHEVİ (Meydancılık)

İsmail Kara (Şavişvili)

Şavşat (Satleli) Artvin (Çorohi) iline bağlı ve Karçkar dağlarının karşısındaki yamaçta kurulmuş küçük ve şirin bir ilçedir. Yemyeşil ormanlarla çevrili güzel, doğal bir görünümü var. 1940 yıllarında Artvin-Şavşat şose yolu yapımı için imece usulüne başvurulmuş, kazma küreğini kapan dökülmüştü yollara. Keçi derisinden yapılmış dağarcıklarına üç günlük yiyeceğini koyan Artvin köylüsü büyük emek vermiştir bu yola. Ağaç ve taş kovuklarında, toprak döşek, ceket, yorgan günlerce didinmişler, nihayet taa Balıklıya (Carsmel) kadar, oradan da Paparta kadar yollarını yapmılşardır. Yöre yaşlıları bu konuda çok şeyler anlatırlar. Hele rahmetli Çarsmelli İdris Efendinin yol çavuşluğu sırasında, Berta-Şavşat-İmerhevi yol inşaatında çalışmış köylülerin uğraşılarını dile getiren öykülerini dinlemek oldukça heyecanlıdır.

Şavşat köylülerinin çoğu Gürcüce konuşur. Bilmiyenler de dedelerimiz konuşuyormuş, fakat biz zamanla unutmuşuz, derler. Dilbilmez gürcü adlandırılan bunlar da günlük yaşamlarında farkında olmadan yüzlerce gürcüce kelime kullanırlar. Öyle ki bu kelimelerin türkçe karşılığını bile bilmezler. Hiç unutmam ilkokula başlarken anadilim gürcüceyle okuma - yazma öğrenerek bilgimi arttıracağımı sanıyordum. Henüz hiç bilmediğim Türkçeyle karşılaşınca şaşırmıştım. Yeni öğrendiğim dil mi, yoksa anadilim mi benim dilim diye kafa yormuşumdur. İlk zamanlarda Türkçeyi iyi konuşamadığım için dayak yedim. Hayat bilgisinde tanıtılan eşyanın türkçelerini bilmiyordum ama gürcücülerini biliyordum. Ne olurdu önce gürcüce okuma-yazma öğretselerdi, sonra türkçe öğrenmek çok kolay olurdu. Nitekim çabucak kavradığım Türkçeyle birlikte ana dilime olan ilgim yüzünden gürcüceyle yazabiliyor, okuyor ve türkçeden çeviri yapabiliyorum.

İmerhevi, Şavşat ilçesinin yüksek dağ eteklerinde serpiştirilmiş 16 kadar köyden oluşan bir yörenin genel adıdır. Şavşat ile Borçkayı ayiran Karçkar dağlarıyla Sarıçayır yaylası etekleri üzerindeki yamaçlara yerleşen İmerhevliler tarımla uğraşır, mısır, buğday, arpa, meyve, az miktarda sebze üretir ve hayvan beslerler. Arazinin büyük bir bölümü meşe ve göknar gibi ağaçlarla kaplı olup kalan kısımları dağlık ve yaylalıktır. Tarıma pek elverişli değildir. Öbür yandan ilkel tarım aracı olan karasaban kullanılması verimi daha da düşürmektedir. Murgul bakır fabrikası ile diğer iş yerleri ekonomiye biraz canlılık getirdiyse de yeterli olmaktan

çok uzaktadır. Artan nüfusun iş gereksinimini karşılayamamaktadır. Bundan ötürü Artvin'den batıya özellikle Bursa, İzmit, Adapazarı'na devamlı göç vardır. Bu ekonomik ve sosyal koşullar Artvinliyi eğitime itmiştir. Türkiye'de okuma yazma oranı en yüksek birkaç ilden biridir Artvin. Okulsuz köyün bulunmadığı yörede bugün dahi merkezi yerleşim bölgeleri haricinde elektrik yoktur. Artvinli için çıkar yol eğitim ile sosyal ve ekonomik garanti sağlamaktır. Hemen her aileden bir öğretmen yetişmiştir. Ayrıca sayısız subay, doktor, mühendis, avukat, ziraatçı, politikacı ve iş adamları yetişmiş olup Türkiye'nin bir çok kentlerinde görev yapmaktadırlar. Gürcü görenek ve geleneklerini tüm görkemiyle sürdüren İmerhevliler halk oyunları ve türküleriyle, sanatlarıyla ağaç oymalarıyla çok eski bir uygarlığı geleceğe aktarmaktadırlar. Yazın yaylalara yapılan göç sırasında yardımlaşma, dayanışma, insanlık örnekleriyle doludur. Yaylalarda halk, yaşlı, genç, kadın, erkek birlikte, şvantoba dediğimiz eğlence günlerinde mızıka çalarak ulusal oyunları coşkuyla oynar, türküler söyler, Berobana adlandırılan meydan sahne oyunları düzenler. Topraktan yapılmış kotani (Bir tür tencere) de pişirilmiş yemeklerin toprak kaplarda yenmesinin lezzeti bir başkadır. İmerhevi'li, yaylasında ağaçtan imal edilen kasri, kilaka denilen derin kaplarla su, süt, kaymak ve yoğurt gibi besin maddelerinin soğuk olarak korunmasını sağlar.

İmerhevi gürcücesi öbür ağızlardan daha incedir. Gelenek, görgü, içtenlikleri ve konukseverlikleri ise konukların takdirlerini kazanmıştır. Yolunuz düşerde de buralara gelirseniz anlattıklarımıza tanık olabilirsiniz.

GÜRCÜSTAN

Arapçadan çev: **A. Rıza Şentepe Abaşidze**

Gürcüstan, Kafkas Dağlarının güney-batı eteğinde 79.000 km^2 alanında bir ülkedir. İkliminin ılıman oluşu bu konuma bağlıdır. Gerçekten burada Akdeniz iklimini andıran bir iklim hüküm sürer. Yüksek dağ sıraları Gürcüstan'ı soğuk kuzey rüzgârlarından korur. Deniz düzeyinden yüksek oluşu, onu büyüleyici görünümlü bir sayfiye ülkesi yapmıştır.

Gürcüstan'ın dağları ormanlarla kaplı, vadileri binbir çeşit ziraatle ekilidir. Her tarafta göz alıcı bir yeşillik, tatlı bir görünüm, açık, temiz bir gökyüzü ve berrak akarsular görülür. Bu ülke o kadar huzurlu, doğa o denli sakindir ki, kuşların cıvıltısı, suların şırıltısı ve ağaç yapraklarının hışırtısından başka bir ses duyulmaz.

Güneşli günlerin bol olması, burayı bir dinlenme ve tedavi merkezi haline getirmiştir. Sovyetler Birliğinde kış mevsiminin çok soğuk geçmesi nedeni ile Sovyetlerin, genellikle dinlenme ve tedavi merkezleri Kafkas Dağları'nın eteklerinde kurulmuştur ve bunların en ünlüleri Tskaltubo kentindedir.

Kışın çok yağmur yağar. Bu nedenle akarsuları boldur. Derin vadilerde hızla akan bu sulardan yararlanılarak bol miktarda elektrik enerjisi üretilir. Nehirler ya Kura nehri gibi doğuya, veya batıda bulunan Karadeniz'e dökülürler. Batıya akan nehirlerin en uzunu ve suyu en bol olanı Rion Nehridir.

İklimi tahıl tarımına elverişlidir. Özellikle mısır, bağcılık, turunçgiller ve alkol sanayii ham maddeleri ülkenin her tarafında yetiştirilir. Dağ eteklerinde çay üretimi yapılır. Sovyetler Birliğinde yetiştirilen çayın % 97 sini Gürcüstan üretir. 54.000 hektarlık bir alan çay üretimine ayrılmıştır. Yıllık üretim kapasitesi 157.000 tondur. En iyi cins ve kaliteli tütün de yine Gürcüstan Cumhuriyetinde yetiştirilir.

Uzayıp giden geniş meralarda hayvan sürüleri, özellikle koyun sürüleri otlar.

Ülke çinko, kömür ve tungsten madenleri bakımından zengindir. En çok manganez üretilen ve dışarıya satılan bir ülkedir. Demir-Çelik, Lokomotif, elektrik aletleri sanayii gelişmiştir. Onun çimento, silâh yapımı ve pamuklu dokuma takip eder. Bilindiği gibi eski çağlardan beri Gürcüstan'da dokunan seccade çok ünlüdür.

Bugünkü Gürcüstan'da 4.342.000 nüfus yaşar. Burada yaşıyan müslümanların sayısı 825.000'dir. Bu, yaklaşık toplam nüfusa oranla % 19'dur.

1783 yılında Rusya Gürcüstan'ın himayesini üzerine aldı. Rusların bu

bölgeye girmeleri ile tedirgin olan Dağıstanlılar Ruslarla savaşa giriştiler. Bunun üzerine Ruslar başka bir bölgede başka bir savaşla uğraştıklarından Gürcüstan'dan çıkmak zorunda kaldılar. Fakat bir süre sonra geri döndüler. 1796'da Rus İmparatoriçesi Katerina'nın ölümü üzerine, yerine Çar Paul geçti. Çar Paul öncekilerine aksine Gürcüstan'dan güçlerini geri çekti. Fakat bir süre sonra bu fikrinden cayarak Gürcüstan'ı yeniden Rusya'ya ilhak etti.

İki ateş arasında kalan Dağıstanlı'lar yeniden Ruslar'la savaşmaya başladılar. Fakat Ömer Han'ın kumandasında yapılan savaşta yenilerek dağıldılar. Çok geçmeden Rusya tüm Gürcüstan'ı yuttu ve onu kendi ülkesinin bir parçası saymaya başladı. Bu olay 1801 yılında oldu. Sonra sıra Aphazlar'ın hüküm sürdüğü İmereti Hükümetine geldi. Daha sonra 1810'da Batumi yöresinde hüküm süren Gori Hükümeti buna katıldı. Batumi kentinin son şekli 1878 Berlin Meclisi ile Rusya lehine sonuçlandı. Osmanlı Devleti de bu durumu kabul etmek zorunda kaldı.

Bugünkü Gürcüstan Sosyalist Cumhuriyeti aşağıdaki kısımlardan oluşur: **GÜRCÜSTAN:** Bir Cumhuriyettir. Kura ırmağının kıyısında tarihi bir kent olan Tbilisi Gürcüstan'ın başkentidir. Halkına Türkçede «Gürcü» denir. Gürcüler Gürcüstan'a SAKARTVELO, Gürcülere de KARTVELİ derler. **APHAZYA:** Otonom Cumhuriyettir. Gürcüstan'ın kuzey batısında, Karadeniz sahilinde yer alır. Kuzeyinde Adige ve Karaçay-Çerkes Otonom cumhuriyeti vardır. Aphazya'nın merkezi Sohumi kentidir.

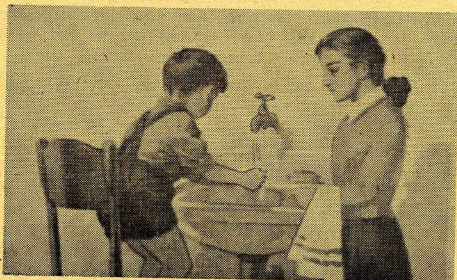
Aphazlar çerkes asıllıdır, fakat Kafkas Dağları ile, onlardan ayrı düşmüşlerdir. Karadeniz sahilinde ve Kafkasların yüksek yaylalarında otururlar. Karadeniz sahillerinde yaşıyanlara ANCAZ denir. Genellikle hıristiyandırlar. 1905 yılında Rusya'da dini özgürlük tanıyan yasa kabul edilince uzun zaman ismen hıristiyan olarak yaşıyan bu topluluktan büyük bir bölümü islâmiyeti kabul etmiştir. Bu bölgede yaşıyan Aphazlar yüksek dağlar, aşılmaz yollar nedeniyle diğer bölgelerde yaşıyan Çerkeslerden ziyare, Gürcülerle ilişkileri vardır ve akrabalıkları vardır. Dağlık bölgede ve de Gürcülerle ilişkileri vardır ve akrabalıkları vardır. Çerkeslerle ilişkidedirler. Bunlar Aphaz olarak bilinir ve hıristiyandırlar. Kabartaylarla da ilişkileri vardır.

Ancaz denen bölge ovalıktır. Akarsular dağlardan Karadeniz'e doğru akar. Uzunlukları azdır. Rusya bu ülkenin bağımsızlığına 1810'da son vermiştir. **ACARA:** Yine Karadeniz kıyısında Türkiye ile Gürcülerin arasında yer alır. Merkezi, Gürcüstan'ın birinci derecede limanı sayılan Batumi kentidir. Gürcüstan dış dünya ile bu limanla bağlantı sağlar. Azarbaycan'ın Baku kenti ile Batumi arasında bir petrol boru hattı vardır. Rusya 19. yüzyıl başlarında, bu bölgenin bağımsızlığına son vermiş, Batumi kentinin son durumu 1878 Berlin anlaşması ile Rusya lehine çözülmüştür.

Bölge ovalıktır. Akarsuları kısadır. Karadeniz'e dökülürler. En uzunu Batumi yakınında denize ulaşır.

GÜNEY OSETYA: Otonom bir Cumhuriyettir. Asetinler, Çerkes kabilelerinden bir kabiledir. Elbruz ve Kazbegi gibi ünlü, ulaşılmaz zirvelerin bulunduğu Orta Kafkaslarda otururlar. Bu kabilenin ulusal ismi İrun'dur. Asetin adı ise bunların tarihi ismidir. Çerkesler arasında ise Kuşha veya Kusha diye bilinirler. Güney Osetya Otonom bir bölgedir. Gürcüstan'a bağlıdır. Kuzey Osetya ise özerk bir cumhuriyettir. Çerkes bölgesinden sayılır.

NOT : Bu makale İslâm Ülkeleri serisinin 3. kitabı olarak Mahmut Şakir tarafından arapça yazılan ve 1972 yılında Beyrut'ta basılan KAFKASYA isimli kitaptan alınmıştır.

თინა და ლადო

დღეს თინას კლასი ბაღის დასათვალიერებლად იყო წასული. გოგონა შინ გვიან დაბრუნდა. უკვე სადილობის დრო იყო.

აი, მამაც მოვიდა სამუშაოდან.

თინამ და მამამ ხელი დაიბანეს და მთელი ოჯახი სუფრას შემოუჯდა.

თინამ შენიშნა რომ მისი პაწია ძმა, ლადო, სადილობას ხელდაუბანელი აპირებდა.

— ადექი, ლადო, ხელი დასაბანი გაქვს. განა არ იცი, რომ ჭამის წინ ხელი აუცილებლად უნდა დაიბანო?!

თინამ ძმას ხელი დააბანინა და უთხრა:

— იცოდე, ჭუჭყიანი ხელით საჭმლის ალება არ შეიძლება!

KUTAİSİ

Çev: **R. Amiran Çavleişvili**

Kutaisi kentinin nüfusu 1975 sayımına göre 169.200, deniz düzeyinden yüksekliği 125-300 m.dir.

Yeryüzünün en eski yerleşim alanlarından biridir Kutaisi. Kuruluşu çağımızdan 3500 yıl öncesine kadar uzanmaktadır. Eski Yunan mitoloji kaynaklarından «Altın Yapağı Ülkesi» adlı eserde Kutaisi kentinden söz edilmektedir. Antik çağın Altın Yapağı Ülkesi Kolhid (Batı Gürcüstan)ın krallık merkezi idi. Kutaisi, Orta Çağda da Gürcüstan tarihinde önemli rol oynamıştır.

Tbilisi'nin Arap egemenliğinde bulunduğu dönemde, 1122 yılına kadar krallık merkezi idi Kutaisi. X-XI yüzyıllarda da Gürcüstan'ın yeniden birliğinin kurulması bu kentten başlar. Kutaisi kentini XV-XVIII. yüzyıllarda İmereti Krallığının merkezi olarak görüyoruz. XIX. yüzyılda ise bilimsel ve her türlü kültürel çalışmalar, çeşitli dernek ve kuruluşlar burada toplanmıştır.

Kutaisi'de bir çok ünlü yazar, bilim adamı, sanatçı ve çeşitli alanlarda halkı örgütleyici kişiler yetişmiştir. A. Tsereteli, N. Kikoladze, S. Meshi, G. Tsereteli, D. Klidiaşvili, N. Lortkipanidze, G. Tabidze, P. İaşvili, T. Tabidze, V. Mayakovski, İ. Ostkheli, N. Mar, A. Mesthişvili, Z. Paliaşvili, K. Marcanişvili, A. İmedaşvili vb.

Son 50 yıllık dönem içinde Kutaisi ağır endüstri merkezi haline dönüşmüştür. «Kolheti» marka ağır nakliye kamyonları, «Rion» marka traktörler, maden arama makineleri, elektromekanik aletler imal eden tesisler, maden çıkarma makineleri burada üretilmektedir. Kentte kristal eşya yapımı da çok ilerlemiş durumdadır. Ayrıca tekstil makineleri de burada yapılmaktadır. Elli yıl gibi, sanayi kalkınması için kısa zaman sayılan dönemde gerçekleştirilen bu ilerleyiş, bizzat Kutaisi kentinin yetiştirdiği yüksek düzeydeki bilim adamları, uzmanlar, mühendisler ve kalifiye işçiler tarafından sağlanmıştır.

Bunların dışında Kutaisi'de pedagoji ve politeknik enstitüsü, birçok bilimsel araştırma merkezleri, tarihi müzeler, opera ve çocuk tiyatroları gibi kültürel kuruluşlar da yeteri ölçüde halkın hizmetindedir.

LAZLARIN TARİHİ

Çev. H. Vahtang Hinkiladze

ÖNSÖZ

Sayın M. Vanilişi ve A. Tandilava'nın «Lazların Tarihi» adlı incelemeleri okuyucuya Laz Halkının Tarihi ve Etnografyasının ana hatları hakkında bilgi vermeyi amaçlamaktadır. Bu yapıt, Gürcü literatüründe Laz ulusuna yönelik çalışmaların anlamlı bir örneğini teşkil eder. Yazarlarının Laz oluşlarına dikkatinizi çekmek isterim. Artık Lazistan uşakları, tarihi yurt ve uluslarının yüzyıllar boyunca terkedilmişliğine son verip maddi, manevi değerlerine sahip çıkmaktadırlar.

Her iki yazar da Sarp köyündendir. İkisi de bugün Gürcüstan Devlet yönetiminde yüksek düzeyde görevli bulunup saygınlık kazanmış kişilerdir.

Bu tarihi araştırmada Laz ulusunun geçmişte gösterdiği güçlü devlet olma yeteneği, başarılı politik yaşamı, kahramanlık ve yurtseverlikleri dile getirilmektedir.

Kitabın Etnografya bölümünde dikkat çeken bir husus da şu: Yüzyıllardır işgalcilerin bölücü entrikaları nedeniyle her konuda ayrı düşürülmüş kardeş Laz ve Megrel halklarının görenek ve geleneklerindeki güçlü benzerliklerin açıkça ortaya konulmasıdır.

Bu yapıtta, Laz halk deyişleri ve, folkloründen seçilen örneklerin karşılarında Gürcüce açıklamalar bulunmaktadır. Böylece verilen bilgilerle daha yaygın çevrelerin yararlanması sağlanacaktır. Kutlar, başarılarını sürdürmelerini dilerim.

Prof. Sergi Makalatia

YAZARLARIN ÖNSÖZÜ

Gürcüstan tarihi, pek çok kahramanlık öyküleriyle doludur. Gürcü yurdunun korunması için toplanan savaşçı yurtseverler arasında Lazlar daima seçkin yerlerini almışlar, özgürlük ve bağımsızlık uğruna seve seve canlarını vermişlerdir. Gürcüstan'ın düşmanları çoktu. Bunlar arasında İranlılar ve Osmanlılar cennet gibi güzel yurdumuzu zaman zaman işgal etmeğe ve halkını zorla müslümanlaştırıp asimile etmeğe çalıştılar.

Bugüne kadar Laz olmayan yazarlar bize halkımız hakkında sağlam bilgi vermekten uzak kaldılar. Çünkü onlar Laz ulusunun dilini, geleneğini bilmediklerinden yöresel kaynaklardan yararlanamadılar. Bu yüzden bize bıraktıkları belgeler uydurma ve hatalıdır.

Araştırmalarımızı yaparken Gürcüstan'ın başka bölgelerinde bizi yakından ilgilendiren ilginç belgelerle karşılaştık. Bu belgeler özellikle Samegrelo bölgesindeki Zugdidi, Tshakaia, Gali ve başka kent ve köylerde yaşıyan Megrel halkının çok eskidenberi Lazcaya tıpatıp benzer bir ağızla konuştuklarını ortaya koydu. Okuyucu bu benzerlikleri eserin sonlarındaki karşılaştırmalarda görecektir.

Redaksiyon işinde bize büyük yardımları dokunan değerli profesör Sergi Makalatia'ya şükranlarımızı sunmayı borç sayıyoruz.

Ayrıca ellerindeki değerli kaynaklardan yararlanmamızı sağlayan Acara A.S.S.C. çevre inceleme enstitüsü direktörü merhum A. O. Halvaşi'yi de burada rahmetle anarız.

M. Vanilişi **A. Tandilava**

LAZLARIN TARİHİ

Lazistan Krallığının kuruluşu:

Lazi ya da Tçani halkının tarihi eski Kolheti ülkesi ile yakından ilişkilidir. Bilindiği gibi Kolheti krallığının nüfusunu esas Gürcü boylarından olan LAZ-TÇAN'lar ile MANRAL-MEGREL'ler (Egrisi'liler) teşkil ediyordu. Bunların kullandığı dilin ortak adı da Lazca idi.

Tçan (Laz)lar Gürcü ırkının bir üyesidir. Tçani adı zamanla LAZ deyimi ile yer değiştirdi, ancak günümüze kadar hiçbir zaman tümüyle unutulup kaybolmadı. Gürcü yazar Simon Canaşia bu konuda der ki:

«Gürcü literatürü bu orijinal adı hiçbir zaman dilinden düşürmeyip sürekli kullandı. Bu halka daima TÇANİ, ülkelerine de TÇANETİ diye söyleyegeldi.

Helenistik çağda((M.Ö.V. - I. Yy.) Lazlar ve onların akrabaları Megrel'ler Trabzon ile Abazgi (Abhazya) arasındaki Karadeniz sahil şeridini ellerinde bulunduruyorlardı. Dil benzerliğine rağmen Lazlar ve Megreller iki ayrı özerk bölgeye bölünmüşlerdi. Lazlar Çoruh vadisinde, Megreller ise Rion vadisinde yaşıyorlardı. Bu iki kardeş halkı biribirinden ayıran sınır bugünkü Guria sırtlarından geçmekte idi.

Manral-Megrel'ler kardeşleri Lazlara göre başlangıçta büyük gelişme gösterdiler. Güçlü bir Krallık kurdular. Elenler ve Romalılar bu Krallığa KOLHİDA adı veriyorlardı.

Eski Kolhida Krallığının sınırı batıda Trabzona kadar uzanıyordu. Tüm Lazlar bu krallığın uyruğunda bulunuyordu. Ancak ülkenin kıralları ve yöneticileri daima Manral-Megrel bölgesinden seçilmekte idi.

Kolheti Kırallığı M.Ö. I. yüzyılda Roma işgallerine kadar yaşadı. Bu tarihten sonra ülke Roma egemenliğine girip yönetim Romalılar tarafından Megrel'lerden alınarak Lazlara verildi. Romalılar döneminde Laz kıral ve yöneticileri çok başarılı politika izleyip ülkeyi geliştirmeğe, kalkındırmağa çalıştılar.

Yönetimin Megrel'lerden Lazlara geçmesiyle ülkenin adı da değişti. Bu tarihten sonra tarihi Kolheti'yi Romalılarca LAZİKA veya LAZİKE diye adlandırdılar.

Lazika kırallığının yönetim merkezi ARKEOPOLİS kenti idi. Bu kent, Tehuri vadisinde, bugünkü Tshakaia bölgesinin Ahalsenaki yakınındaki NAKALAKEVİ noktasında bulunuyordu. Arkeopolis kenti çok mükemmel kale ve surlarla tahkim edilmişti. Romalı tarihçi Prokopi Kesariel bu kent hakkında şöyle yazar:

«Arkeopolis, Lazika'da yüksek kültür, san'at ve ticaret olanaklarıyla kalabalık nüfuslu şirin bir kenttir.»

Lazika kıralları Monarşik kırallar değillerdi, seçimle işbaşına gelirlerdi. Ancak bu kıralların nişan ve mühürleri Bizans kayzerlerinin onayıyla sahiplerine verilirdi. Buradaki Bizans sözünün anlamı o tarihte Romalıların bazan de Bizans adıyle anılmalarındandır. Lazika Kralları, Bizansa ne vergi verirdi ne de asker. Bizansa karşı bir tek görev üstlenmişlerdi: O da sınır bekçiliği yapıp Bizansa kuzeyden saldıracak olan barbar halkların önüne geçmekti.

Lazika kıralları Bizansla olan politik ilişkilerini sağlamlaştırmak amacıyla onlarla kız alışverişi yapıyorlardı. Özellikle Kayzer kızları Laz kıralları ile evlendirilirdi. Tarihçi profesör Kesariel bu konuda da şunları yazmaktadır:

«Laz kıralları Bizansa elçi gönderip saraydan kız istetir, onlarla akrabalık kurmağa çalışırlardı.» Bu konuda Bizans tarihinde de kabarık bilgi bulunmaktadır.

Lazika kırallığının elindeki toprakların büyük stratejik önemi vardı. Bunun yanısıra Avrupayı, İberya-Albanya üzerinden İran ve Hindistana bağlıyan karayolu da ülkemizden geçmekte idi. Kırallığımızı tehdit eden düşmanlar eksik olmuyordu. Bunlar Hunlar, birçok kuzeyli kavimler ve Persler idi. Persler düşmanlarımızın en amansızı ve korkuncu idiler. Zira bu ulus, Romalıların Kafkaslardaki nüfuzunu hazmedemiyor, Küçükasya'da onların varlığına tahammül edemiyordu. Lazlar, İran tehlikesine karşı Doğu Roma sınırlarını savunma amacıyla bir çok kale ve surlar inşa ettiler. Çağdaş tarihçi Prokopi Kesariel, bu konuda şunları yazmaktadır:

«Laz kıralı Justinyen meskûn bulunmıyan bir sahada çok sağlam Petra kenti ile kalesini inşa etti.» Batumi yakınında bulunan bu kentin yerinde bugün TSİHİSDZİRİ kent kalıntıları ile kale bulunmaktadır.

Sasanilerin, Perslerin boyunduruğuna düşmelerinden sonra Romalılarla Perslerin arası açıldı. O sırada ilk hanedan şahı bulunan Ardeşir, ülkesinde büyük reformlar yapmakla meşguldü. Örneğin, güçlü bir savunma sistemi kurdu, ticaret yaşamını geliştirdi. Güçlenen Pers Kırallığı Küçükasyada ve Kafkasyada inisiyatifi elinde bulunduran Romalılarla aktif bir politika sürdürmeğe başladı. Bu sırada Sasani kıralları da Lazika'da Roma varlığına son verip Karadeniz sahiline sarkmağa gayret ediyor, Roma ile mücade yollarını araştırıyorlardı.

Lazların Perslerle olan politik mücadelelerine sonradan bir yenisi daha eklendi. Bu, din anlaşmazlığı idi. Lazika kırallığında eski İran dini Mazdeizm ile hıristiyanlık akımları kıyasıya çarpışmaya başladı. Bu kez de İranlılar Lazikayı din inancı yoluyle elde etmeğe çalışıyorlardı. İranlıların başarısı ancak Lazikada mezdeizmin yayılmasına bağlı idi.

Öbür yandan Bizanslılar Lazika ve İberya'da Hıristiyanlığın yerleşmesi için çaba harcıyorlardı. Çünkü batıl Mazdeizme karşı güçlü Tanrısal dine gereksinim vardı. Savaşımı Romalılar kazandı. M.S. 337 yılında İber-

ya'da hıristiyanlık devlet dini olarak kabul ve ilân edildi. Bu durum Romalıların İberya ve Lazikadaki politik başarıları demekti.

İranlılar İberya ve Lazikada İsa dininin engellenip mazdeizmin yayılması için türlü yollar araştırmağa başladılar. Romalılarca onaylanan yerel kralları tahttan indirip, seçtikleri kıralların yönetimi ele almalarını çarelerden biri olarak görüyorlardı. Fakat bu arzuları yerine gelmiyordu.

Son çare olarak Persler bu iş için kuvvete başvurmağa karar verdiler. Zamanın şahı Yezdigerd II. (438-457) büyük bir ordu ile saldırıp önce Ermenistanı zaptetti. Sonra da İberya Kıralı Vahtang Gorgasalı (446-499) yenilgiye uğratıp İberya'yı da işgal etti.

Bu tarihten sonra İran Şahları, Lazika kırallarının kendileri ile ittifak kurmaları için çeşitli fesatlıklara fırsat buldular. Gizli görüşmelerde Bizansa başkaldırıp onların otoritelerini yıkmak, Mazdeizmi benimsemek gibi öneri ve kışkırtmalar da yaptılar. Zamanla Perslerin propagandaları meyve vermeğe başladı. O sırada Lazika Kıralı olan Kovadi (488-531) Bizans baskısı altındaki Lazikanın yönetim yetkileri konusunda mücadeleye girişti. Ortaya çıkan bu problemin çözümü için Bizans-İran görüşmelerine olanak doğdu. Tarihçi Prokopi Kesariel'e göre bu görüşmeler sırasında İran diplomatı Seos Romalılara:

«Yeni adı Lazika olan eski Kolheti Kırallığı eskiden beri İrana bağlı bulunuyordu. Romalılar onu haksız olarak işgal edip ellerinde tutuyorlar.» dedi. İranlı diplomatın bu sözlerini Lazlar ve Romalılar hayretle dinliyorlardı.

(Arkası var)

BAŞİ AÇUKİ

Çev: **Hayri Hinkiladze**

Tatar Hanının tahta çıkışı kutlanıyordu. Bu vesile ile güreş tertip edilen ALVANİ meydanını meraklı seyirciler doldurmuştu. Sahanın orta yeri pamuk minderlerle döşenmiş, kenarında da Kaheti işgal kuvvetleri komutanı ve Peykar-Han'ın naibi Ali-Kuli-Han yandaşlarıyle birlikte altın simli minderinde oturmakta idi. Vakit henüz erkendi, güneş ancak üç adam boyu kadar yükselmişti. Sahanın bir tarafında duran çalgıcılar Tatar kahramanlık marşları çalıyorlardı. Ali-Kuli-Han gururla;

— Haydi güreşçiler meydana çıksın bakalım, diye buyurdu. Halk merakla minderin etrafına iyice sokularak beklemeğe başladı. O tarihlerde güreş sporu Tatarlarda olduğu gibi Gürcülerde de bilinir, yapılırdı. Peikar - Han güreşi çok sever, her güreşte bulunur, ilgiyle izlerdi. Ünlü pehlivanlar ırk, din, dil farkı gözetmeksizin birbirleriyle kıran kırana yarışırlardı. Fakat Kahetide genellikle Tatarlarla Gürcüler rekabet eder, güreş tutarlardı. Tatar güreş geleneğine göre kendi pehlivanları belden yukarı çıplak, vücutları yağlı olarak sahaya çıkarlardı. Bu durum rakiplerin tutunmasını güçleştirirdi. Gürcü güreş geleneğinde ise çıplaklık yoktu. Sahaya özel güreş giysisiyle çıkılırdı. Ama buna rağmen genellikle Kahetide galibiyet Gürcü güreşçilerin olurdu. İki gün önce KOZMANİŞVİLİ adlı Gürcü pehlivan Tatarların ünlü pehlivanlarından birini kötü hırpalamış, omuzunu kırmıştı. Bu durum Tatarları fena kızdırmıştı. Hatta bizzat Peykar-Han da üzüntüsünü gizliyememiş, bu defa ABDUŞAHİL adlı bir insan azmanını getirtip;

— Gürcülerle güreşe tutuşmak ister misin Abduşahil? Hadi soyun, onlara iyi bir ders ver, diye emretmişti. Abduşahil denen adam asaletsiz, ünvansız bir ailedendi, fakat kendi özel gayretiyle rütbe alıp Peykar-Han'ın süvari ordusuna komutan olmuştu. Artık bu rütbe sahibi Abduşahil'e güreşe çıkmak yaraşmazdı, ama Han'ın hatırını kıramayıp bunu kabul etmek zorunda kaldı. Abduşahil soyunup meydana çıktı. İlk bakışta bu adam insan değil, alâmet bir siyah mermer heykeli andırıyordu. Simsiyah sakalları geniş göğsüne dökülmüş, pala bıyıkları iki çam dalı gibi yana uzanmıştı. İri kara gözleri, gür ve karanlık kaşlarının gölgesinde alev alev yanıyordu. Çalgıcılar artık güreş havasını çalıyorlardı. Abdüşahil kendisinden beklenmiyen çeviklikle meydanda hoplayıp zıplayıp gösteriye başladı. Bir ara iki avucunu semaya kaldırıp bir şeyler mırıldandı, belli ki Tanrıdan zafer diliyordu. Sonra yere kapanıp minderi üç defa öptü. O heybetli görünüşü ile meydanın etrafında el çırparak kesik kesik sıçramalarla

ayak parmak uçları üzerinde yaylana yaylana tura başladı. Bir yandan da derin derin nefesler alarak kıllı göğsünü şişiriyor, ciğerlerine talim ettiriyordu. Saha etrafında birinci turunu tamamladıktan sonra ayni yere gelip durdu. Tek dizi üzerine çöküp etrafını dikkatle inceledi, gözüyle Gürcü rakibini arıyordu. Tatar seyircilerin sabrı tükendi, fakat Gürcü pehlivan henüz bir yerlerde görünmüyordu. Abduşahil sahada bir tur daha attı, etrafına gene bakındı fakat hayır, halâ gelmemişti.

— Ey Gürcüler, hani nerede o sizin galip pehlivanınız Kozmanişvili, diye sordu Han. Kalabalık arasından Kozmanişvili :

— Adamla güreşirim, böyle insan azmanıyla değil, diye cevap verdi Han'a.

— İyi öyleyse, siz bilirsiniz, yenilgi ve utanç sizindir, diye mırıldandı Han, tatlı tebessümle ardından;

— Meydanda üçüncü turunu da atıp öyle giyin, adet yerine gelsin, dedi Tatar pehlivanına. Güreşçi, Han'ın dediğini yaptı ve gururla meydandan ayrılacağı sırada Tatarlar sevinçle sakallarını sıvazlayıp bıyık altından gülüştüler. Gürcüler arasında bir fısıltı başladı, kısa süre sonra tiz bir ses ortalığı çınlattı;

— Meydanı terketme Abduşahil, çalgıcılar güreş havasını vursun, diye haykırdı. Abduşahil şaşkın yerinde çakılı kaldı, merakla etrafına bakındı. Karşısına ince yapılı, uzunca boylu, dağınık saçlı meçhul bir genç kaplan gibi atılıp çıktı. Tatar pehlivanı, rakibini görünce tekrar çevik hareketlerle yerinden sıçramağa başladı, kollarını iki yana açarak dikkat kesildi. Meçhul Gürcü genci aniden Abduşahilin bacaklarına dalıp onu meşe kütüğü gibi yere yuvarladıktan sonra, sahanın kenarına çekildi.

— Hayır, hayır olmadı, öyle olmaz, diye feryadı basıtlar Tatarlar. Şaşkınlık içinde bulunan Abduşahil toparlanıp ayağa kalktıktan sonra;

— Ben daha dua ediyordum, usulsüz saldırdı, bunu kabul etmem, diye itiraz etti. Gürcü gencini zorla tekrar sahaya çıkardılar. Meçhul genç, Abduşahile:

— Ey pehlivan müsveddesi tamamla duanı haber ver öyle tutuşalım, diye seslendi. Abduşahil manda gibi öfkeyle Gürcü gencine atıldı, fakat bu sıska çevik genç bir türlü ele geçmiyor, saldırıları boşa çıkıyordu. Bu iş bir süre böyle sürdü. Öfkesini yenemiyen Tatar, Gürcü gencinin boş yanını kolluyordu. Bir ara Gürcünün, Tatarın kolunu kapmasıyla çuval gibi sırtına alması ve yere çalması bir oldu. Böyle boylu boyunca uzanıp kalmıştı bir süre kıpırdayamadan. Başı-Açuk adıyla ünlü Gürcü genci aceleyle Abduşahil'in göbeğine basıp atlayarak halkın içine daldı. Gürcü seyirciler gülüşürken Tatarlar;

— Şeytan, şeytan o, diye söylendiler.

Gürcüler gülüşürken, Tatarlar üzüntüyle Abduşahili kollarından tutup kaldırarak oradan uzaklaştırdılar.

TARİHTE ÜNLÜ GÜRCÜ KADINLARI:

TAMARA (İkonya Kıraliçesi)

Çev: H. Vahtang Hinkiladze

(Geçen sayıdan devam)

İkonya kıraliçesi Tamara (1224-1277), Gürcü kıraliçesi TAMAR MEPE'-nin kızı olan Prenses Rusudan ile Erzurum Sultanı TORGİL'in oğlu Muğiseddin'in kızıdır. Anası Rusudan yeni doğan kızına özenerek kendi anası büyük kıraliçe TAMAR MEPE'nin adını vermişti.

Prenses Rusudan, Muğiseddin ile 1223 yılında evlendi. Bir yıl sonra Biblo gibi güzel bir kızı dünyaya geldi. İşte bu bebek sonradan İkonya Kıraliçesi küçük Tamara idi.

Henüz küçük yaşta iken Tamara'yı gören Selçuk Sultanı Rükneddinin oğlu, Celaleddinin kardeşi, Gıyaseddin Keyhusrev II. ona vurulmuştu. Onunla evlenmeyi arzuladı. Gıyaseddin bu fikrini açıkladığı zaman Tamarayla din ayrılığı konusunun problem olarak önüne dikilmemesi için hıristiyanlığı kabul edeceğini de söylemişti. Gürcüstana gönderdiği elçilerle Tamara için paha biçilmez çehiz ve ziynet eşyası vereceğini vaadetti. Anne Rusudan, Gıyaseddine bir koşulla prensesi verebileceğini bildirdi. Bu koşul da şuydu: «Hiçbir zaman Tamara'nın dini inancına engel olunamayacak.»

Tamara'nın evlenmesi konusunda yerli ve yabancı tarih kaynaklarında birçok kayıtlara raslanmaktadır. Bunlardan Ebulfarac, Gandzakeli, Nesevi, Malakia Abeğa ve daha başka tarihçiler sayılabilir. Tarihlerden birinde şu bilgiye raslıyoruz:

«Tamara'nın büyüyüp serpildiğini işiten Rum Sultanı Rükneddinin oğlu Gıyaseddin, paha biçilmez hediyelerle Gürcüstan sarayına elçi göndererek onu istetti. Tamara'nın dinine dokunmıyacağını taahhüt ederek yalvardı. Rusudan buna razı oldu ve kızını Gıyaseddine verdi. Görülmedik düğün eğlenceleri yapıldı. Anası Rusudan kızına AZGUR'u düğün hediyesi olarak bağışladı.»

Gürcüstan büyükleri bu evlilikle Gürcüstan - İkonya arasında dostluk ve yakınlık kurulacağına inanıyorlardı.

İkonya Kıraliçesi olan Tamara özel eşyaları arasında hıristiyanlık ibadetlerinde gerekli eşyalarını da yanına götürüp rahatça kullanmağa başladı. Kendi inancına göre ibadet etmesine engel olunmuyordu, bundan dolayı mutluydu. Tarihçimiz İvane Cavahişvili bir Arap tarihini kaynak göstererek şunları yazmaktadır:

«Gıyaseddin, eşi Tamara'yı o derece çılgınca seviyordu ki İkonya paralarına onun resmini bastırtmağa karar vermişti. Ancak yakınları ona şu tavsiyede bulundular (Tamara'nın resmi yerine onun sembolize eden daha geniş anlamlı güzellik ve mutluluk belirtisi bir Güneş resmini paralardaki Arslan'ın üzerine koyunuz)».

İkonyalılar Kıraliçelerinin güzelliğine, zekâsına, kültürüne, politikasına hayran olup onu çok sevmekte idiler. Ona Gürcü Hatun adını vermişlerdi. Tamara kısa zamanda Devlet işlerindeki ustalığını ispat etti. Konukseverliğiyle ün yapıp popüler oldu.

Gürcüstan Kıralı Laşa Giorgi'nin ölümü üzerine onun nikâhsız eşinden olan oğlu David tahta varis bulunuyordu. Bunu çekemiyen Rusudan kardeşi Laşa Giorgi'nin oğlunu bertaraf edip kendi oğlu David'i tahta çıkarmanın yollarını aradı. Bu düşünce ile Rusudan veliaht Davidi, İkonya'daki kızı Tamara ile damadı Gıyâseddine gönderip onu zindana kapatmalarını ve geri göndermemelerini rica etti. Fakat Rusudan'ın isteğinin tersine onlar David'i sevgi ile karşılayıp bir devlet adamı gibi kabul ettiler. Bunu işiten Rusudan damadı Gıyaseddine çok acı mektuplar yazıp sitemler etti ve:

«O, oğlum David'in hakkı olan Gürcüstan tahtında iddia sahibidir. Ortadan kaldırmanızı istiyorum» dedi. Bu ısrara öfkelenen Gıyaseddin, Rusudan'a öfkesini anlatmak için eşi Tamara'nın dini inanışını yasakladı, onu islâma zorladı. Haç ve diğer eşyalarını gözünün önünde parçalayıp attı. Prens Davidi de boğulsun diye eli kolu bağlı olarak suya attırdı.

Prens David tanrının yardımı ile boğulmaktan kurtuldu. Bir esir tüccarının eline düştü. Esir tüccarı ona bir süre baktıktan sonra durum Gıyaseddinin kulağına gitti. Davidi tüccardan geri alarak rutubetli, yılan ve çıyanlarla kaynaşan bir zindana kapattı. Günahsız David tam yedi yıl boyunca yılanlarla, çiyanlarla boğuşa boğuşa orada yaşamak zorunda kaldı.

Kıraliçe Tamara'nın iyi kalpliliğini, iyilikseverliğini tarihler kaydeder, işte o meziyetini burada da gösterdi. Zindandaki dayızadesi David'in derdine yedi yıl süresince ortak oldu.

Rusudan'ın desiselerini işiten ve David'in yürekler parçalayıcı çilelerini öğrenen İkonya halkı, Sultana yalvararak Davidin azad edilmesini diledi. Gürcüstan büyüklerinin de Davidi geri istemeleri üzerine Gıyaseddin onu Gürcüstan tahtının varisi olarak serbest bırakıp vatanına uğurladı.

1249 yılında işgalci Moğollar Gürcüstan topraklarını ikiye bölüp iki ayrı krallık haline getirmişlerdi. Tahtın birine Laşa Giorgi'nin oğlu Davidi, diğerine de Rusudan'ın oğlu Davidi oturttular. Birincisine DAVİD ULU, ikincisine de DAVİD NARİNİ adı verildi.

1254 yılında Moğolistan dönüşü Selçuk başkenti Konya'ya gelen gezgin Guilion Rubruskui seyahatnamesine şu bilgiyi kaydetmektedir:

«Tatarlara yenilen sultan Gıyaseddin'in nikâhlı eşi İberyalı Tamara'-

dan bir veliaht doğdu. Bu veliaht Gıyaseddinin tahtının kanuni varisidir.»

Ayni seyyahın ifadesine göre Gıyaseddinin Grek aslından bir kadından olma küçük bir oğlu daha vardı. Bu veliaht Greklerin de yardımı ve desisesi ile Tamara'dan olma Veliaht ağabeyisinin rızasını alarak babasından sonra İkonya tahtına oturdu. Fakat bu durumu Gürcüstanlı politikacılar şiddetle kınayıp:

«Türk tahtına cahil bir çocuk oturtuldu, bu çocuğun tecrübesi yok, hazinesi boş, askeri az, düşmanları çok», diye itiraz ettiler.

Akademisyen V. Gordlevski'nin yazdığına göre:

«Gıyaseddinin Tamara'dan olma bu oğlu sonradan Rum tahtına oturup Alaaddin Keykubad II. adını aldı.».

Gürcü tarihçi A. Gatserelia'da şöyle bir kayıt düşmüştür:

«Tamara'nın Rum ülkesindeki yaşamı dramlarla dolu geçti. Bunlardan biri de Sultan Gıyaseddinin Tatarlara yenilip tutsak düşmesinden sonra onun Tatar nezdinde yaptığı girişimler ve barışı sağlamakta çektiği ızdıraplardır.»

Gıyaseddinin ölümünden sonra onun kölelerinden Parman adlı birisi zorla tahtı işgal etti. Tamara'yı da nikâhına aldı. Yine tarihçiler bu konuda şöyle yazmışlardır:

«Bir zamanların kölesi Parman Gıyaseddinin ölümü üzerine onun tahtına el koyup Gürcü Hatunu da nikâhı altına aldı».

Akademisyen V. Gordlevski ise şu bilgiyi vermektedir:

«Kraliçe Tamara hiçbir zaman İkonya'daki hıristiyanlardan ve ibadetlerinden uzak kalmadı. Kocası Gıyaseddin de hiçbir zaman iyi, tutucu bir müslüman olmadı. Hatta, çocuklarından birinin Ateist (Dinsiz) olmasına da göz yumdu.»

A. Gatserelia şöyle der:

«Güzel kıraliçe Tamara Doğu âleminin en güçlü tasavvuf ustası Mevlana Celaleddini-Rumi'ye yakın ilgi gösterip onunla tasavvuf sohbetleri ederdi. Bu durum, Tamara'nın kültür seviyesi ile san'atkâra verdiği değeri göstermektedir. Bir defasında Tamara, Badahşi adlı değerli bir zata 180.000 dinar ödemişti. Konya saray tarihçesi Eflak'ın bize bıraktığı bilgilerden anlıyoruz ki, Aksaray'da boğularak öldürülen Rukneddin Kılıçarslan IV. Mevlana'nın manevi babası, Gıyaseddin Keyhusrev II.'nin eşi Gürcü Prensesi Tamara da onun manevi anası ve koruyucusu idi. Tamara'nın Mevlana'ya büyük saygısı vardı. Onun portresini usta ressamlara çizdirip sarayında saklardı. Konya dışına çıktığında da yanına alırdı. Son zamanlarda Tamara, ressam Aynuddule'ye ikibin altın vererek Mevlana'nın bir takım cübbesini anı diye saklamak üzere satın almıştı.

Evrensel büyük şair Mevlana'nın cübbesine bu denli yüksek değer biçmesi İkonya Kıraliçesi Tamara'nın ne cömert bir ruh yapısına sahip olldunğunu açıkça göstermektedir.»

Tarihçi Eflak'ın eserinde bu konuda şunları okuyoruz:

«Mevlana, Gürcü Hatuna Hintli bir tüccardan satın aldığı, sadece Seylan'da yetişen nadide bir çiçek buketini hediye etti. Bu çiçekler efsunlu olup birçok hastalıklarda şifa olarak da kullanılabiliyordu. Gürcü Hatun Mevlana'nın hayranı idi.»

Tamara'nın ikinci eşi Parman 1277 yılında işgalci Moğolların eline düşüp öldürüldüğü sırada Tamara henüz hayatta idi. Onun ölümüne dair sağlam bilgi ne yazıkki elde edilememiştir.

Tamara'nın yaşam öyküsü Gürcü yazarlarından Grigol Rçeulişvili'nin «TAMAR BATONİŞVİLİ», Rapiel Eristavi'nin «TAMARİANİ», Simon Gugunava'nın «TAMARİANİ» adlı yapıtlarında etraflıca anlatılmıştır. Bu üç yazarımızın Tamara ile kocası Sultan Gıyaseddin Keyhusrev II.'in yaşamlarını tarihi gerçeklere en uygun biçimde anlattıkları düşüncesinde birleşilmektedir.

Ana dilinden, Ulusal duygulardan birşey yitirmeden Anayurdunun dışında bu mevkiye gelebilmiş uzak görüşlü, kültürlü, san'atsever vatan evladı Tamara'nın unutulmaz hizmetlerinden biri de şudur: O Erzincan Sultanlığı ile Gürcüstan arasındaki sürekli ihtilafların hallinde büyük rol oynadı. İki ülke arasında güvenli dostluk bağları kurup Küçükasya'nın bu bölgesine huzurlu yaşamın gelmesini sağladı.

SALOME KARTVELİ

12. yüzyılın sonlarına doğru yaşamış olan Salome, Hıristiyanlığı terketmeyip İslâmı kabule yanaşmaması nedeni ile İranlılar tarafından öldürülmüştü. Salome hakkında Kudus'teki Gürcü manastırı kayıtlarında şöyle söz edilmektedir:

«Salome, İranlıların İslâma geçme zorlamalarına boyun eğmedi, İsa'nın yolundan asla sapmadı. Bu nedenle önce kellesini verip sonra da ateşte kül oldu.»

Timote Gabaşvili adlı Gürcü gezgin «Seyahatnamesinde» Salome hakkında şu bilgiyi vermektedir:

«Azize Salome, Temmuz ayının yirminci günü idam edildi. O İranlılar tarafından dinini terketmeğe zorlandı, Salome zorbaları reddetti. Bunun için kellesi uçurularak ateşte yakıldı.»

İoane Batonişvili adlı bir Gürcü yazar da «Kalmasoba» adlı eserinde şunları yazmaktadır:

«Azize Salome Kartveli Anayı Kudüs'te Tatarlar öldürdüler. Onu dinini değiştirmeğe ikna edemediler, boyun eğdiremediler. Türlü ezalarla etlerini didik didik kopardılar. Azar azar ateşte yaktılar. Başaramayınca

da boynunu uçurup alevlerin içine attılar. Bu acı günü anmak ve Salomenin ruhuna dua etmek için Yunanistan'da her yılın yirmi temmuzunda ayinler yapılmaktadır.»

Elimizde Salome hakkında tamamlayıcı bilgi ne yazık ki yoktur. Ancak XIII. yüzyılın ilk yıllarında kaleme alınmış Gürcü Kıralı Laşa Giorgi, Şergil Dadiani ve yakınlarının yaşam öyküleri arasında Salomeden de söz edilmektedir. Burada da doğrulandığına göre Salome Kartveli XII. yüzyılın sonlarına doğru Kudüs'ün müslümanların eline geçmesi sırasında şehit edilmiştir.

Allah uğruna canını veren bu kadın kimdi? Hangi ailedendi ve niçin Kudüs'te bulunuyordu, ne yazık ki bilinmemektedir...

ჩურჩხელები.

დედამ დიდ ქვაბში თათარა მოადუღა. უხარიათ ქეთოს, თინას, ლადოსა და ჭოლას.

დედამ მათ ბევრი ჩურჩხელა ამოუვლო. ორი სარი უკვე გაავსეს ჩურჩხელით.

სად იყო, სად არა, ეზოში ჭოლას თხა გაჩნდა. თხა ჩურჩხელებისაკენ გაემურა. მან ერთი ჩურჩხელა კიდეც იგემა.

ბავშვებმა ყვირილი ატეხეს. ჭოლა თხას გამოუდგა. თხა კიკინით გორაკზე ავარდა.

GÜRCÜSTAN'DA ETNOGRAFYA VE NÜFUS HAREKETLERİ

Çev: H. Hinkiladze

Binlerce yıldan bu yana bugünkü Gürcüstan toprakları dışında kalan saha ile Küçükasya'nın kuzeydoğusundaki yüksek yaylalar ve doğu Karadeniz kıyıları, dinamik Gürcü kabileleri ile meskün bulunuyordu. Gürcü yurdunun sık sık düşman işgallerine uğraması, ona ulusal toprağı ve nüfusu üzerinde hesapsız kayıplar verdirmiş, onulmaz yaralar açmıştır.

XII. - XIII. yüzyıllar arasındaki feodal yönetim zamanında elde edilen başarılar sayesinde yitirilen arazi kurtarılıp yurdun bütünleşmesi sağlanmıştır. Bu dönemdeki Gürcü Ulusal toprağı 189.000 kilometre kareye, nüfusu da 5.000.000'na ulaşmıştır.

Daha sonraki tarihlerde Moğol, Osmanlı, İranlı ve başka düşman işgal ve zulümlerinden dolayı Gürcüstan birliği yine bozulmuş, yerli nüfusun büyük bölümü imha veya toptan başka ülkelere sürgün edilmiştir. Bu acımasız-soykırım nedeniyle ülke yerine getirilmesi olanaksız kayıplara uğratılmıştır. XVIII. yüzyılın ikinci yarısında ise çember içerisine alınan Gürcü ulusu tarih ve coğrafyadan tümüyle silinme tehlikesi ile karşı karşıya kalmıştır. Bu durum karşısında ülke yöneticilerinin, kuzeydeki dindaş Rusya ile savunma anlaşması yapmasından başka seçeneği kalmamıştır. Bu düşünceden hareketle 1801 yılında Gürcüstan ile Rusya arasında kader birliği kurulmuştur. Bu tarihten sonraki 97 yıl içerisinde az da olsa rahat ve güvenli nefes alabilen ülke nüfusu 1897 yılında 1.913.000'e ulaşmıştır. Nüfus artışının önemli hız kazandığı tarih ise 1921 yılında başlamaktadır.

1921 yılından sonra Gürcüstan'da görülen endüstriyel gelişme nedeniyle nüfus yoğunluğunun kırsal alanlardan kentlere kaydığı görülür. Burada vereceğimiz tablo Gürcüstan'daki nüfus dinamizmi ile kent ve köylerdeki nüfus dağılımını bize reel olarak gösterecektir.

		Kentler		Köyler	
Yıllar	Genel nüfus	Nüfus	Genel nüfusa oranı	Nüfus	oranı
1897 Yazımı	1,913,900	312,200	16,3	1601,700	83,7
1921 Tahmini	2,410,500	475,000	20,0	1935,500	80,0
1926 Yazımı	2,677,200	594,200	22,0	2,083,000	78,0
1939 Yazımı	3,540,000	1,066,200	30,0	2,473,810	70,0
1959 Yazımı	4,044,000	1,712,900	42,0	2,331,100	58,0

1960 Tahmin	4,129,400	1,749,200	42,0	2,380,200	58,0
1961 Tahmin	4,197,500	1,817,600	43,0	2,379,900	57,0
1962 Tahmin	4,270,700	1,918,700	45,0	2,352,000	55,0
Gürcüstan'a bağlı muhtar cumhuriyetlerde durum					
Aphazya	433,600	169,400	39,0	264,200	61,0
Acara	266,300	120,100	45,0	146,200	55,0
Güney Osetya	100,000	36,000	36,0	64,000	64,0

İki dünya savaşı geçiren Gürcüstan halkının savaşta uğradığı büyük nüfus kaybı ile bu yıllardaki doğum oranının doğal olarak düşüşü gözönünde tutulduğunda nüfus artışının yine de hızlı tempoyla sürdüğü görülür. 1959 yılı genel nüfus yazımı verilerine göre Gürcüstan'da kilometrekareye düşen kişi adedi şöyledir:

Gürcüstan	(58)
Abhayza	(47)
Acara	(82)
Güney Osetya	(25)

Gürcüstan ortalaması olan bu (58) rakkamı, Sovyetler Birliği genel ortalamasından (9,4) oranında daha yüksektir. Ancak Moldavya (85,6). Ukrayna (69,7) ve Ermenistan (59,2) den sonra Gürcüstan bu sayı ile dördüncü sırayı almaktadır.

Doğal koşulların bölgelere göre değişiklikler göstermesi nedeni ile Gürcüstan'daki meskün yerler toplu olmayıp dağınıktır. Sürekli meskun yerler, toprağın 42,000 kilometrekaresini (% 60) kaplar, kalan 28,000 kilometrekaresi ise yüksek rakımlı yaylalar, dağlar, ormanlar, kayalıklar ve buzullarla kaplı olup sürekli yaşamağa elverişli değildir. Bu nedenle yukarıda verilen ortalama nüfus dağılımı rakkamı sadece sürekli oturulur topraklar üzerindeki nüfus gözönünde tutularak elde edilmiştir. Geçici ve mevsimlik oturma yerlerindeki halk bu hesabın dışında bırakılmıştır.

Bu nüfusun kentlerde oturan bölümünün % 60'ı, 600 metre rakımın altında kalan sahalarda, % 35,i de 200 metre rakımı altında kalan sahalarda oturmaktadır. 600 metre rakımın altında kalan yükseklikler tüm ülke yüzölçümünün % 30, 200 metreden daha düşük olan topraklar ise % 11 i tutmaktadır.

Biribiriyle bitişik, sürekli vadi ve düzlükler ülke topraklarının % 47'sini oluşturur. Köy üniteleri halindeki yerleşim bölgeleri nüfusunun % 83'ü bu topraklarda oturmaktadır. Köylü nüfusunun kalan % 17'si ise yüksek rakımlı dağlar arasındaki elverişli bağımsız vadilerde oturmaktadır. Bu, ana çukurluklardan kopuk küçük ovacıklar da tüm toprağın % 53'lük ıssız bölgesi içerisinde düşünülmüştür. % 53'lük dağ, yaylak, dağ bitki örtüleri ile buzullar ve, kayalıklarla kaplı ıssız sahanın % 13'ü kadar yer tutmaktadır.

Demokrafik istatistik verilerine göre Gürcüstan'da nüfus yoğunluğunun en düşük düzeyde bulunduğu bölgelerde kilometrekareye 5 ilâ 10 kişi, yoğunluğunun en yüksek düzeyde bulunduğu bereketli düzlüklerde ise 75 ilâ 100 kişiyi bulmaktadır.

Bu şirin yurdun tarihi yazgısı gereği Gürcüstan'da bir baba ocağıfertleri gibi yaşıyagelen Gürcüler, Abhazlar ve Asetinlerin dışında bugün Ermeniler, Ruslar, Azeriler, Rumlar, Ukraynalılar ve daha başka ulusların temsilcileri de yaşamaktadır. Gürcüstan'ın çok uluslu yurt haline gelmesinde önemli faktör, kralların ve halkın gelenekleri gereği, düşmandan kaçıp yurtlarına sığınan yabancıları bağırlarına basmaları ve onları topraklarında yerleştirmeleri hususundaki hoşgörü ve tutumları olmuştur. Örneğin, işgalci düşmanların geriye çekilirken bıraktıkları uyruk'ları, 1826-1827 İran-Rus savaşı ile 1828-1829 ve 1877-1878 Osmanlı-Rus savaşları sırasında Güney Gürcüstana sığınan Ermeni ve Azeri halkları gibi.

Gürcüstan topraklarında yaşıyanlar arasında yapılan istatistik ve analizler bize göstermiştir ki, yeryüzünde uzun ömürlü insanlar bu ülkede yoğunluk kazanmıştır. 1959 yılı genel nüfus sayımı belgelerinden anlaşıldığına göre ülkede 80 yaşını aşmış 62.000 kişi halen aktif hayat yaşamaktadır. Bunlar arasında 2080 kişi 100 ve daha yukarı yaşlara ulaşmıştır ki bu rakam bize her 100.000 kişiden 51'inin 100 yaşından fazla yaşadığını göstermektedir. Cumhuriyet dönemi içinde uzun yaşama oranı eskiye oranla 2,6 kez artmıştır. Bu durum bugünkü Gürcüstan'ın sosyal - ekonomik ve kültürel yönlerden elverişli koşullara kavuştuğunu gösterir.

Gürcü halkının sosyal yapısı değişik kesimlerde çeşitlilik gösterir. 1921 yılından bu yana Gürcüstan'daki işçi kesimi ile diğer hizmetlilerin oranı 17 defa büyümüştür. İşçi ve diğer hizmetlilerin % 40'ını kadınlar oluşturur. Kadın personelin % 75'i ulusal eğitim kurumları ile sağlık örgütlerinde çalışmaktadır.

1922 yıllarında 35 olan kentsel yerleşim bölgeleri sayısı 1963 yılında 88'e ulaşmıştır. Cumhuriyet yönetiminin yanında taşıdığı özellikler, kent ve kent tipindeki yerleşim ünitelerinin yurt düzeyinde yaygınlaşmasında olanak hazırlamıştır.

İÇTE VE DIŞTA GÜRCÜ ARKEOLOJİK YAPITLAR

Çev: **H. Hinkiladze**

Gürcüstan, kültürel, bayındırlık yapıtları ve mimari anıtlar yönünden dünyanın en zengin ülkelerinden biridir.

Gürcü ulusunun yorulmaz yaratıcı gücü, çağlar boyunca kendi öz yurdunda ve uzak ülkelerde sayısız mimari eser meydana getirmiştir. Ama ne yazık ki savaşlar ve doğal afetlerden ancak birkaç bin tanesi kurtulabilmiş, günümüze ulaşabilmiştir. Kalanı yerle bir olmuştur. Bu yapıtların büyük çoğunluğu Feodal çağ öncesine aittir.

Son 35 yıl içerisinde girişilen geniş çaptaki kazı ve araştırmalar, Feodal çağ öncesine ait yapıtlar konusunda Gürcü arkeologlarına çok önemli belgeler ve bilgiler vermiştir. Bu arada birçok Gürcü yapıtlarının İsa'dan önceye, birçoklarının da Milâdın ilk yıllarına ait olduğu ortaya çıkmıştır. Bu değerli yapıtlar Gürcü ulusunun mimarideki başarılarını dünyaya açıkça kanıtladığı gibi, Gürcüstan krallığının Önasya ve Akdeniz ülkeleri arasında güçlü bir politik varlık olduğunu da ortaya koymaktadır.

İsa'dan sonraki IV. yüzyılın ilk yarısında o zamanki bağnaz dünya görüşüne göre yürekli bir atılım sayılan hıristiyanlık dininin devlet dini haline getirilmesi Gürcüstan tarihinde önemli bir aşama olmuştur. Bu olay Gürcü halkının yeni yaşam biçimi olan feodalizmin ülkede kurulup yerleşmesine ortam hazırlamıştır.

Hıristiyanlık döneminin ilk yıllarında ıssız dağlarda inşa edilen dini yapılar bu dinin ülkede iyice yerleşip benimsenmesinden sonra meskün yerlere yapıldığını görüyoruz. XVIII. Yüzyılın ünlü Gürcü coğrafyacısı VAHUŞTİ, bu konuda şunları yazmaktadır:

«Hıristiyanlığın ilk yıllarında inananlar ıssız dağ başlarında, kuytu ormanlarda, kaya dorukları ve oyuklarında, karanlık uçurumlarda sabırla sayısız manastırlar inşa etmişlerdir.

Feodal yönetim yıllarında ve orta çağlarda Gürcü halkının san'atları arasında yapıcılık ve süslemecilik başta gelir. Mimarlık san'atı özellikle kültür ve dini yapılar üzerinde yoğunlaşmakta idi.

Gürcü yazarı G. Çubinaşvili «GÜRCÜ MİMARİSİ» adlı eserinde:

«Bu çağa ait Gürcü mimarisinin bir özelliği de şu ki: Çağdaş Asya ve Avrupa ülkeleri kültür alışverişi ile birbirinden etkilenmiş olmalarına karşın Gürcü eserlerinin özel, ulusal karakterini korumuş olması ve kendine özgü uslûbu keskin çizgilerle göstermiş olmasıdır.» der.

Gürcü mimarisi çağlar boyunca birçok evreler geçirip kendi kendine stilize olmuş ve olgunluğun doruğuna erişmiştir.

IV. - VII. Yüzyıl Gürcü Eserleri: Bu döneme ait eserler genellikle kubbe ve tonoz esası ile karakterize edilebilir. Örneğin: Ninotsminda, Mtshetis Cvari, Şvamta, Atoni, Dranda, Tsromi, Samtsevrisi, İshoni, Bana ve başka yapıtlar gibi. Ülkede bu çağda yeni kompozisyonlara da rasla-nır. Örneğin: Sam Eklesiani Bazilika, Zegani, Nekresi, vb. gibi. Samna-viani Bazilika, Bolnisi, Urbnisi Tskarostavi yapıları gibi eski stilin ilişki-lerini koruyan tadilat yapılmıştır.

VII. - IX. Yüzyıl Yapıtları : Bu çağ mimarisi, halkın yeni yaşamına kendini uydurup yeni stil ve çevre kazanmak zorunda kalmıştır. Bu çağ-daki yapılarda büyüklük, genişlik, ferahlık, aydınlık aranmıştır. Örneğin: Kutais'deki Bagrati Katedrali ile Oşki, Mtsheta'daki Svetitshoveli ile Ala-verdi, gibi. Daha sonraları bu tür eserler yurt düzeyinde önemli derecede yaygınlaşmıştır. Örneğin: Kumurdo, Nikortsminda, Katshi, Samtavisi, Mokvi, Lihne ve Biçvinta gibi.

XII. - XIV. Yüzyıl Yapıtları : Bu dönemin başlangıcında Gürcüstan'-daki küçük Feodal Krallıkların bağımsız yönetimlerine son verilip ülkede merkezi yönetim kurulmuş, devlete güç kazandırılmıştır. Bu parlak dönem-de birçok Önasya ulusları Güçlü Gürcüstan'ın eline düşüp onun hegemon-yasını kabule zorunlu olmuşlardı. XII. - XIV. yüzyıllar ünlü şair Rustaveli, Çahruhadze ve Şavteli gibi üstadların yaşadığı çağdır. Bu çağ mimarisi eşsiz dekoratif Süsleme sanatıyla donatılmış, değer kazanmıştır. Örneğin: İkolta, Kvatahevi, Tsuğruğa, Şeni, Betania, David-Gareca ve bir çokları. XIII. Yüzyılın son yıllarına ait olan Tbilisi'deki Metehi, Sapara, Shanta, Gergetis Sameba, Hobi ve Tsaişi gibi yapıtların değerini yapıcılık terim-leriyle anlatmak güçtür.

XV. - XVIII. Yüzyıl Yapıtları : Gürcüstan'da geç feodalizm çağının bitimi XIX. yüzyılın başlangıç yıllarına raslar. Bu nedenle bu çağ mimarisi yeni kültür akımı problemleri ile karşı karşıya gelmiştir. Bu problemler de başlangıçtan son anlara kadar mimaride denenmiş yapı usul ve deneyi-lerinin karışımı ile daha da geliştirilmiş oyma, kabartma, ve süsleme san'atlarının birleştirilmesiyle giderilmiştir.

Burada Gürcü düşünce, beceri ve emeğinin mahsulleri olup bugünkü ülke sınırları dışında kalan komşu ve uzak dost ülke topraklarında bulu-nan bazı belge ve mimari yapıtların listesini sunuyoruz.

Eserin adı:	Türü:	Tarihi :	Yeri :	Ülkesi :
Ahtala	Kompleks	XII. - XIV.	Alaverdi	Ermenistan
Tkobaerdi	Kültür yapısı	X. - XI.		Çeçenistan
Darialani	Kale	Feodal çağ önc.		Kuzey Osetya
Mzisa	Kültür yapısı	XII. - XIV.		Karaçay-Çerkes
Şuana	Kültür yapısı	XII. - XIV.		Karaçay-Çerkes
Zelençuki	Kültür Ya. 3 adet	X. - XI.		Karaçay-Çerkes
Petritsoni	Kültür ve yazıt	XI.	Zagra	Bulgaristan
İverlis Monasteri	Kültür ve yazıt	X.	Atina	Yunanistan

Eserin adı:	Türü:	Tarihi:	Yeri:	Ülkesi:
Atanases Lavra	Kültür ve yazıt	X.	Atina	Yunanistan
Getsimania	Kültür ve yazıt	XI.	Filistin	İsrail
İoane Ğvtismetk-velis Monaster	Kültür ve yazıt	V. - VI.	Filistin	İsrail
Golgota	Kültür ve yazıt	XI.	Filistin	İsrail
Kappata	Kültür ve yazıt	XI.	Filistin	İsrail
Sabas Lavra	Kültür ve yazıt	VIII.	Filistin	İsrail
İveriis Monasteri	Kültür ve yazıt	V. - VI.	Filistin	İsrail
Cvaris Monasteri	Kültür ve yazıt	XI.	Filistin	İsrail
Kartvelta Eklesia	Kültür yapısı	V. - VI.	Filistin	İsrail
Jalia	Kültür yapısı	X.	Magosa	Kıbrıs
Sinasmta	Kültür yapısı	X.	Sina	Mısır
Kartvelta Eklesia	Kültür yapısı	V. - VI.	Tebe	Mısır
Ereti	Şehir	Feodal çağ öncesi		Azerbaycan
Hozitamayrami	Kültür, 2 adet	X. - XI.	Orconikidze	Kuzey Osetya
Trianpliusi	Kültür yapısı	XI.	İstanbul	Türkiye
Mangana	Kültür yapısı	XI.	İstanbul	Türkiye
Romana	Kültür yapısı	IX.	İstanbul	Türkiye
Ulumbo	Kültür yapısı	IX.	Bursa	Türkiye
Aleksandris Monast.	Kültür yapısı	XI.	Adana	Türkiye
Kastana	Kültür yapısı	XI.	Antakya	Türkiye
Kaliposi	Kültür yapısı	XI.	Antakya	Türkiye
Tualta	Kültür yapısı	XI.	Antakya	Türkiye
Şavimta	Kültür yapısı	VII.	Antakya	Türkiye
Dadaşeni	Kültür yapısı	VIII. - IX.	Göle	Türkiye
Hopa	Şehir	VIII. - IX.	Hopa	Türkiye
Parkali	Kültür, Kompleks	X - XI.	Yusufeli	Türkiye
Othtaeklesya	Kültür 3 adet	X. - XI.	Yusufeli	Türkiye
Okdemi	Kale	XII. - XIV.	Yusufeli	Türkiye
İşhani	Kültür, Kompleks	IV. VII. X. XI.	Yusufeli	Türkiye
Tuharisi	Kale	X. XI.	Yusufeli	Türkiye
Melo	Kale	X. XI.	Artvin	Türkiye
Sveti	Kompleks	VIII. IX.	Artvin	Türkiye
Artvini	Şehir	VIII. IX.	Artvin	Türkiye
Opiza	Kompleks	VIII. IX.	Artvin	Türkiye
Berta	Kompleks	VIII. IX.	Artvin	Türkiye
Şatberdi	Kompleks	VIII. IX.	Artvin	Türkiye
Handzta	Kompleks	VIII. IX.	Borçka	Türkiye
Ança	Kompleks	X. XI.	Ardanuç	Türkiye
Artanuci	Şehir	VIII. IX.	Ardanuç	Türkiye
Tsihe	Kale	X. XI.	Ardunuç	Türkiye
Şavşeti	Şehir	VIII. IX.	Şavşat	Türkiye
Şereptistsihe	Kale	XII. XIV.	Şavşat	Türkiye
Tbeti	Kompleks	X. XI.	Şavşat	Türkiye
Tsihegarkiobisa	Kale	XII. XIV.	Şavşat	Türkiye
Artaani	Şehir	VIII. IX.	Ardahan	Türkiye
Tskarostavi	Kültür yapısı	IV. VII.	Ardahan	Türkiye
Kveli	Kale	X. XI.	Posof	Türkiye

Tsurtskabi	Kültür yapısı	VIII. IX.	Posof	Türkiye
Eruşeti	Şehir	VIII. IX.	Hanak	Türkiye
Nakalakevi	Şehir	X. XI.	Hanak	Türkiye
Cakistsihe	Kale	XII. XIV.	Çıldır	Türkiye
Urta	Kültür yapısı	X. XI.	Çıldır	Türkiye
Tetritsihe	Kale	XII. XIV.	Çıldır	Türkiye
Othtaeklesya	Kompleks	VIII. IX.	Göle	Türkiye
Kola	Şehir	VIII. IX.	Göle	Türkiye
Solomonkala	Kale	XII. XIV.	Göle	Türkiye
Kalmahistsihe	Kompleks	VIII. IX.	Olur	Türkiye
Taoskari	Kompleks	VIII. IX.	Olur	Türkiye
Panaskerdi	Kompleks	VIII. IX.	Olur	Türkiye

TÜRKİYE'DE «GÜRCÜ» ADINI TAŞIYAN YERLEŞİM BÖLGELERİ

Adı :	Niteliği :	Köy Muhtarlığı :	Bucağı :	İlçesi :	İli :
Gürcola	Mezraa	Yolağzı	—	Ardanuç	Artvin
Gürcü	Muhtarlık	—	Güvem	K. Hamam	Ankara
Gürcü	Mahalle	H. Hacıbaco	—	Düzce	Bolu
Gürcü	Muhtarlık	—	—	—	Çorum
Gürcü	Muhtarlık	—	—	Cide	Kastamonu
Gürcü	Muhtarlık	—	Dökmetepe	Turhal	Tokat
Gürcüatik	Muhtarlık	—	—	Gerze	Sinop
Gürcübey	Muhtarlık	—	—	Ardahan	Kars
Gürcühan	Mezraa	Birimşeh	Şincik	Kâhta	Malatya (Adıyaman)
Gürcühüseyin	Muhtarlık	—	—	Düzce	Bolu
Gürcüler	Muhtarlık	—	—	Düzce	Bolu
Gürcüler	Mahalle	Karapınar	Kabalı	—	Sinop
Gürcüler	Köy	Çeştepe	—	Bartın	Zonguldak
Gürcüler	Köy	Kızıkumsagir	—	Bartın	Zonguldak
Gürcüler	Köy	Meletkurt	—	Bartın	Zonguldak
Gürcülü	Mahalle	—	Hunut	İspir	Erzurum
Gürcülü	Muhtarlık	—	—	Görele	Giresun
Gürcümuharrem	Mahalle	Çatallı	—	Gerze	Sinop
Gürcüoğlu	Mahalle	Hacı	—	—	Kastamonu
Gürcüoğlu	Köy	Kalınkisekuz	—	Taşköprü	Kastamonu
Gürcüovacığı	Muhtarlık	—	Dökmetepe	Turhal	Tokat
Gürcü Mahallesi	Mahalle	Çekirge Semti		Merkez	Bursa
Gürcü Damları	Köy	Köy	—	İnegöl	Bursa
Gürcü Babayako	Köy	Köy	—	Gönen	Balıkesir

KAPLAN POSTLU ŞÖVALYE

Şota Rustaveli   Çev: A. M. Melaşvili

(Geçen sayıdan devam)

TİNATİN TARAFINDAN AVTANDİL'İN YABANCI ŞÖVALYEYİ ARAMAK ÜZERE GÖNDERİLMESİ

124 Koç AVTANDİL gömleğiyle oturmuştu divanına,
Elinde bir sazı vardı tatlı türkü dudağında.
TİNATİN'in zenci kulu girdiğinde odasına
Dedi: «Servi boylun ve ay yüzlün bekliyor salonda».

125 AVTANDİL çok sevinçliydi beklendiğini duymaktan,
Giydi en güzel hırkasını çıkarıp sandığından.
Coşkuluydu ilk kez yariyle yalnız kalacağından.
Ne hoş olur yarin güzelliğini görmek yakından.

126 AVTANDİL gururla girdi odasına çekinmeden.
Ne var ki onu görmüştü gözü yaşlı ağlar iken?
Andırıyordu çakan şimşekleri yağmur yağarken.
Ay ışığı sönük kalır karşısında seyrederken.

127 Gerdanında yakası var işlemeli oya gibi,
Giysiler paha biçilmez rengi gülen bahar gibi,
Güzelliği noktalayan her kirpiği bir ok gibi,
Boynuna dolanmışlardı örgüleri aşık gibi,

128 Perişan bir durumdaydı başörtüsünün altında,
AVTANDİL'e buyur etti tatlı dille sessizcene.
Zenci ona koltuk sununca oturdu O saygıyla,
Karşılıklı bakışınca acı dönüştü sevince.

129 Aldı prenses: «Anlatılan bu öykü çok üzdü beni.
Açmayacaktım ya sabrım taştı sırdaş seçtim seni.
Anladın mı şimdi seni çağırmamın, amacını,
Böyle üzgün düşünceli bulunmamın nedenini?

130 Aldı yiğit: «Nasıl derman olurum söyleyin hemen.
Ay güneşin karşısında nasıl solar ise birden,
Öyle yanınızda düşünce gücümü yitirdim ben.
Neniz var emredin yaparım ne gelirse elimden».

131 Prenses açıkladı tatlı dille sayın konuğuna:
«Bugüne dek salonlarda senden uzak durduğumdan,
Şaşıyorsun gereksinim duyduğumda çağırmama.
Yalnız sana açıyorum derdim aşmıştır başımdan.

132 «Hatırlarsın Şah ROSTEVAN ava çıkınca seninle,
Karşılaştı gözü yaşlı yabancı bir şövalyeyle.
O gün bugün gece gündüz aklım fikrim onun ile.
Ne yap yap Onu bul getir arayarak yeryüzünde.

133 «Anlatmadın bugüne dek, açmadın duygularını,
Ne ki duydum başkasından bana gönül verdiğini,
Gözyaşları döktüğünü, için için yandığını,
Aşka tutsak olduğunu konuşmadan sevdiğini.

134 «İki önemli neden var görevi sana vermemde:
Birincisi yiğitlikte dengin yoktur Yeryüzünde.
Sonra, aşkla mertliğini ispatla cümle aleme.
Yakın ırak, O yiğidi bulup getir ülkemize.

135 «Pekiştirirsin böylece bana duyduğun aşkını,
Beni üzüntüden kurtar bulup getir O şeytanı.
Menekşe gül tokmak için beklerim ben dönüşünü,
Başarıyla döndüğünde Arslan bulur Güneşini.

136 «Üç yıl vade veriyorum onu arayıp bulmağa,
Başarı ile dönersen ereceksin muradına.
Yine bulursun goncanı bekler halde sarayında,
İnanacağım ben sana şeytan gibi sır olduysa.

137 «Andiçerim: Gözüm görmez, gönül vermem başkasına,
Gönlümü kazanmak için Güneş dönüşse insana,
Korkutsalar cennetten alıp cehenneme atmakla,
Yine senden dönmem asla bıçak saplarım bağrıma».

138 Aldı yiğit: «Ey göz kamaştıran Güneş dinle beni:
Uzun söze ne gerek var, fazla sevmem konuşmayı.
Bana yeni hayat verdin bekler iken, öl, demeni,
Kulun için bu bir görev yaparım ben dileğini».

139 Aldı: «Ey arslanım Tanrının yarattığı Güneşin
Karşısında nasıl ki yıldızlar hayat kazanırsa,
Beni öyle iksir gibi etkiledi bu sözlerin.
Gülün solmaz sıcak sevgin ve de ilgin azalmazsa.»

140 Aldı yiğit: «Hizmet için feda olsun bu can sana,
Hazırlanarak yarından tezi yok çıkarım yola.
Sönen kalbim aydınlandı yüreklendi bir kez daha.
Bana yeni umut verdin ne isterim senden daha».

141 Andiçtiler birbirine kavilleşip karşılıklı,
Dudaklardan sıralandı söyleşiler tatlı tatlı.
Çekilenler unutulup yerini tüm sevinç aldı,
Sıra sıra incilerin ışıltıları göz aldı.

142 Takıldılar birbirine arttırdılar muhabbeti,
Dokunmadan al al oldu yanakları dudakları.
Aldı yiğit: «Göreni baştan çıkarır bakışların,
Nerdeyse kül olacağım beni yaktın ve yandırdın».

143 Deyip çıktı ama nasıl dayanacak ayrılığa,
Dönüp dönüp bakıyordu hiç durmadan arkasına.
Gözleri ve yanakları başlayınca ıslanmağa,
Gönülden geçti ne var ki gözler de kaldı arkada.

144 Söylenir kendi kendine: «Alışıkken yokluğuna,
Al al idi yanaklarım, şimdi döndü kehribara.
Ne yaparım uzun süre görmemek varsa yazgımda,
Ne ki Feleğin yasası ölmek de var aşk yolunda.

145 Akıttığı gözyaşları ıslatmıştı divanını,
Yelden sallanan kavak gibi titriyordu her yanı.
Hıçkırıklar arasında uyuyunca, kendisini
Düşte buldu, derdi arttı karşısında sevgilisi.

146 Sevgiliden ayrılması çok koydu ona gerçekten,
İnci gibi gözyaşları damlıyordu yanağından.
Giyinip kuşandı silahla donandı sabah erken,
Ata bindi, geçecekti büyük saray kapısından.

147 Kıral sarayına bir elçi yolladı yiğidimiz,
Haber saldı: «Padişahım eğer izin verirseniz,
Kılıncınızın gücünü duymayan yok şu dünyada,
Ne ki yine bir dolaşmak istiyorum sınırlarda.

148 «Gidip bütün sınırları denetlerim vuruşarak,
TİNATİN'in şahlığını düşmanlara duyurarak,
Sayanı sevindirerek saymayanı sindirerek,
Gönderirim selamımı hediyemi kucak kucak».

149 Sultan ona bildirdi girişime sevindiğini,
Buyurdu ki: «Doğru bulmam senin burdan ayrılmanı.
Düşüncen göstermektedir yürekli kişiliğini,
Ne ki uzun sürmesin gezin isterim tez dönmeni».

150 Eğilerek saygıyla teşekkür etti yiğidimiz:
«Padişahım gereksiz, iltifat buyuruyorsunuz.
İzin vermekle yolumu kolaylaştırıyorsunuz,
Tez dönerek sizi mutlu görmek olsun nasibimiz».

151 Şah onu kucaklayıp oğul gibi bastı bağrına,
Öğretmen ve öğrencilikte bir eş yoktu onlara.
Yiğit kalkıp çıktı ordan, ayrılış günü onlara
Ağır geldi, gözler doldu çok koydu bu ROSTEVAN'a.

152 Yiğidimiz çıktı yola atı benziyordu yele.
Tam yirmi gün yirmi gece dağlar aştı bakın hele,
Yeryüzünün koç yiğidi ünü yaygın AVTANDİL'e,
Ne ki yine ayrılmadı TİNATİN'den bir an bile.

153 Geldiği işitilince krallığın her yerinde,
Karşılandı bahşişlerle uğradığı tüm kentlerde.
Ne ki güneş yüzlü yiğit eylenmedi hiçbir yerde,
Halk karşıladıysa da davul zurnayla sevinç ile.

154 Muhkem ve de görkemli bir kent vardı sınır boyunda,
Doğal kayalıkları var kale gibi çevresinde:
Üç gününü geçirmişti avlanırken oralarda,
Sonra açtı O sırrını ŞERMETTİN arkadaşına.

155 Yukarıda sözü geçen dost ŞERMETTİN ona akran,
Birlikte büyüyen uğruna göz kırpmadan baş koyan,
Habersizdi o güne dek onun tutkun olduğundan.
Şu sözleri dinleyince haberi oldu olaydan:

156 Aldı yiğit: «Ne diyeyim anlatamam utancımdan,
Benim herşeyimi bilirsin su sızmaz aramızdan,
Sana asla sözetmedim akıttığım gözyaşından,
Çektiğim dertlerden ne ki bugün çok mutluyum inan.

157 *«Ben bir dilbere vuruldum, TİNATİN'in aşıkıyım,*
Gül gibi yanaklarımdan aktı sıcak göz yaşlarım.
Şimdiyedek duymadılar dertlerimi sırdaşlarım,
Candan tatlı sözleriyle umut verdi O sevgilim.

158 «Buyurdu ki: (Aklım takıldı. Şövalye olayına,
Onu bulup getirince ereceksin muradına,
Cennetten biri gelse de gönül vermem başkasına.)
İşte böyle elleriyle merhem koydu yüreğime.

159 «Birincisi ben bir kulum Şaha boyun eğmem gerek,
Kullar sadık olmalıdır yiğitlikler göstererek.
Sonra beni nekadar yaksa da istemez kül etmek,
Yiğit kaçmaz güçlüklerden ateş dökse gökten felek.

160 «Senle ben yalnız ağa kul değil dostuz, bilirsin ya.
Dinle beni güzelcene bir maruzatım var sana.
Yerime seni atadım tüm orduların başına,
Güvenim yok inan bana bil ki senden başkasına.

161 «Öncülük et vezirlere ordu senin buyruğunda,
Bazan bilgi vermek için adam yollarsın saraya.
Adıma mektuplar yazıp bahşiş de gönder onlara,
Göreyim seni yokluğumu duyurma halkımıza.

162 «Savaşlarda ve de avda çalış bana benzemeğe,
Gizli tut benim sırrımı tam üç yıl bilmesin kimse.
Eğer ki ben sağ dönersem kavuşurum sevgilime,
Dönemezsem ağlarsın yana yana ben kardeşine.

163 «Kara haberi o zaman bildirirsin Padişaha,
Ağlar halde duyurursun ölümünü halkımıza.
Dersin ki her ölümlüyü bekleyen geldi başına,
Bol paylarsın altınlarla gümüşleri garibana.

164 «Hizmetten geri durmayıp yaparsın son görevini,
Asla unutmamalısın kötü günler yoldaşını.
Rahmet dileyip Tanrıdan yırt göğsünü çat kaşını,
Anamı anımsayarak esirgeme şefkatini».

165 Şaşıp kaldı dost ŞERMETTİN olanları dinleyince,
Gözlerinden inci gibi sıcak yaşını salınca,
Aldı sözü: «Niderim ben sensiz yalancı Dünyada?
Biliyorum ne desem boş kalmazsın yolundan asla.

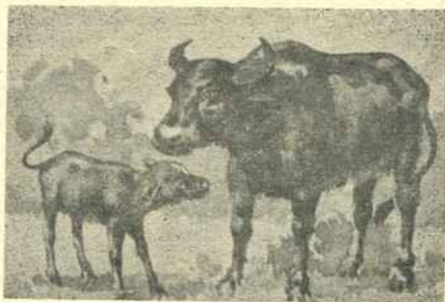
166 «(Yerime seni atadım) diye buyurmuştun bana,
Ama nasıl yaparım ben ne benzerim var ki sana?
Yer bişiğim taş yastığım eğer yük olmazsam sana,
Al beni de yanına birlikte götür yeğdir sana».

167 Aldı yiğit: «Dinle beni söylediğim değil yalan:
Mecnun yalnız aşsın gerek dağdan taştan ormanlardan.
İnci asla geçmez ele hiçbir emek harcamadan,
Didik didik edilmeli vefasız ve dönek insan.

168 «Nasıl açabilirim sırrımı senden gayrisine?
Başka kime güvenerek nasıl atarım yerime?
Sınırları güçlendirip düşmanı sokma ülkeye,
Ola ki ben sağ dönerim yüce Tanrının izniyle.

169 «Biri de bir yüzü de bir bu alnıma yazılmışsa,
Yalnızlıktan zarar gelmez eğer ki Felek korursa.
Tutun o zaman yasımı dönmezsem üç yıl içinde.
Şimdi ferman vereceğim geçeceksin sen yerime.»

(Devamı var)

ჩვენი ნიკორა.

გუშინ ჩვენმა ფურკამეჩმა ზაქი მოიგო. ზაქი ლამაზია. თავზე მას თეთრი ნიშანი აქვს. სახელად ზაქს ნიკორა დავარქვით. კამეჩი ხშირად ლოკავს თავის შვილს.

ნაცრული სამშობლო

ვიყავი სამ წლიწად საქართველოში,
ქალაქ ბათუმიდან ცყროფა სოფლებში.
გემო შემრჩა პირში და ვინახავ გულში,
მინდა კიდევ ყოფნა ლამაზ სამშობლოში.

ქართველი არის მოყვარე სტუმართის,
ვაჟკაცობაში არ შეედრება სხვებს.
სწავლას უყვარს და აჯობებს ყველა ერსა,
ცნობილი არის მოყვარე მშვიდობისა.

ვიქნიეთ მაგიდაზე მეგობრულათ,
გქონდეს საუბარი ცეკვილათ მხიარულათ.
იყავი კარგათ მაგრათ და ბედნიერათ,
იდიდე ლამაზო ნაცრულო სამშობლო.

შუქრუ ი. გორაძე

KAFKASYA

İki deniz arası,
Kafkaslar omurgası,
Buzuldur şahikası;
Cennet vatan Kafkasya !

Don ve İdil kuzeyi
Aras - Çoruh güneyi,
Engebeli yüzeyi;
Pek muhteşem Kafkasya !

Ormanlıktır dağları,
Hiç erimez karları,
Abıhayat suları;
Benim canım Kafkasya !

Meşhur efsaneleri,
Altın postu, devleri,
Yokmuş cihanda yâri;
Yaslı ülke Kafkasya !

Semyuğ Ziyaeddin

GÜRCÜSTAN

Çıktım Gürcüstanı seyran eyledim
Elleri var bizim ele benzemez
Bağı, bahçesini seyran eyledim
Gülleri var bizim güle benzemez.

Çağıranda (Moi, Moi) diyerler
Başlarına samur kalpak giyerler
Acıkanda hınzır eti yiyerler
Huyları var bizim huya benzemez.

Kerem eder ben bu elden giderim
Çıkar yücesine seyran ederim
Haktan emir geldi buna ne derim
Yolları var bizim yola benzemez.

Aşık Kerem

ნათელა.

ნათელა დილით შვიდ საათზე ადგა, გაკვეთილი გაიმეორა და ისაუზმა. მერე ჩანთა აიღო და სკოლისაკენ გაეშურა. გზაში იგი ფრთხილად მიდიოდა.

ნათელა მუდამ დროზე მიდის სკოლაში.

GÜRCÜCE KUR'AN

İhlas Suresi

ღმერთის ერთობა
მექქე:4მუხლი

სახელითა ღმერთისა
მოწყალისა და შემწყნარებელისა

1-სთქვი:ღმერთი ერთი არს.

2-ღმერთს მიმართავს გაჭირვების დროს ყოველი სულდგმული.

3-არ უშობია,არც შობილი.

4-სწორი არა ჰყავს,რაშიაც უნდა იყოს.

Tebbet Suresi

აბულაჰაბ
მექქე: 5 მუხლი
სახელითა ღმერთისა
მოწყალისა და შემწყნარებელისა

1-აბულაჰაბს ორივე ხელი მოვარდეს და თვითონ ისიც ამოვარდეს.

2-სიმდიდრე და მოქმედება ვერაფრად გამოადგეს.

3-გუზგუზა ცეცხლით დაიწვას.

4-აგრეთვე მისი ცოლიც,შეშის მიმტანი.

5-ყელი შებაწრულ ექმნეს ინდის ხურმის ღვლერჭითა.

LAZ HİKÂYELERİ :

KADIN ŞERRİ

Livane vadisinde çift sürüp mısır ekmekte olan bir Laz karı koca sohbet ediyorlarmış. Kadın erkeğe :

— Allah kocaları kötü karılarının şerrinden korusun, demiş. Erkek de.

— hah, hah, hah, güleyim bari. O aciz kadın milletinin elinden ne gelir ki, diye cevap vermiş. Kadın :

— Sen bütün kadınları benim gibi saf mı zannediyorsun? deyip adama şeytanca bir plân düşünmeğe başlamış.

Ertesi günü yine tarlaya gittiklerinde bir ara kadın kocasına :

— Öküzleri azıcık durdur, şuracıkta, ihtiyaç görüp geleyim, demiş. Adam da öküzleri durdurup karısını beklemeğe koyulmuş. Kadın aceleyle yakındaki ırmağın kenarına inip birkaç balık yakalamış, gizlice sepetin içine koyup dönmüz. Tekrar başlamışlar mısır ekmeğe. Kadın sapanın çektiği çizgi içine arkadan tohum döküp gelirken adım başına bir de balık atmış. Adam tarlanın ötebaşından dönüp tohumu kapatacağı sırada bakmış ki sapanın ucunda balıklar oynaşıyor. Heyecanla karısına:

— Bak kadın, topraktan canlı balık çıktı, toplada akşama pişirip yiyelim, demiş. Kadın güya sevinçle balıkları toplayıp bir kaba koymuş. Akşama eve döndüklerinde kadın balıkları kocasından gizlemiş. Adam:

— Hadi hanım şu balıkları sofraya koyda afiyetle yiyelim, demiş. Kadın:

— Ne balığı herif, rüya mı görüyorsun sen, diye cevap vermiş. Erkek de:

— Kadın, kadın benimle alay mı ediyorsun, şu balıkları getir bakalım, demiş.

— Ben balık malık görmedim, diye direten kadına adam can sıkıntısı ile iki tokat patlatmış. Kadın :

— Yetişin komşular, benim adam aklını oynattı, yetişin, diye feryadı basmış.

Yetişen komşular olayı dinleyince adamın (Tarlada balık avladım) sözünü onun deliliğine yorarak onu yaka paça Kadının huzuruna çıkarmışlar. Kadı adama sormuş :

— Nedir bu balık meselesi, bir de bana anlat bakalım, demiş. Adam kadıya :

— Kadı efendi, bugün tarlada mısır ekerken topraktan balık çıkmıştı, şimdi karım bunları gizleyip balık malık yok, görmedim diyor, demiş. Kadı :

— Tamam anlaşıldı, bu herif kafayı üşütmüş, götürün buna otuz değnek atıp akıl hastahanesine kapatın. Diye zaptiyelere emretmiş. Adamı götürüp otuz değnek attıktan sonra tımarhaneye kapatmışlar. Dertli adam derdini bir defa da delilere anlatınca tecrübeli bir diğer deli Laz, kendisine akıl vermiş ve demiş:

— Ben adam sen de niçin körü körüne diretiyorsun? Herkes deli de sen mi akıllısın? Balıkları dereden avlamıştım, diyemedin mi kadıya? demiş. Bu tavsiye üzerine kadıya haber salan adam :

— Beni yeniden huzura alın, bu defa hakikati söyliyeceğim. Diye yalvarmış. Yeniden huzura alınan adam kadıya :

— Efendim balıkları tarladan değil, ırmaktan avlamıştım, ilkin yanlış söylemişim, demiş. Kadı bunu işitince :

— Hah, şöyle işte, aklını başına toplamışsın. Hadi şimdi doğru evine. Diye onu serbest bırakmış.

Adam evine varınca karısı balıkları pişirip kocasının önüne koymuş ve:

— Buyrun, afiyetle ye, deyip sinsi sinsi gülmüş. Adam balıkları görünce irkilmiş ve kadına :

— Amanın, kaybet ortadan bunları, yine otuz değnek yemeğe niyetim yok. Demiş. Kadın kocasına:

— Gördün mü herif, kötü kadının şerri erkeğini ne hallere düşürürmüş. Bu iş sana ufak bir oyundu. Demiş.

Bu tarihten sonra bizim lazla karısı körükörüne hiçbir zaman iddialaşmamışlar, acı sözler söylememişler ve mutlu hayat yaşamışlar.

KAFKASYA HALKLARI

Osman Çelik

1859'da Doğu Kafkasya, 1869'de de Batı Kafkasya savunma gücünü yitirmiş, düşmüştü. Gürcüstan ise, bu tarihlerden çok önce Rusya'nın himayesini kabul etmek zorunda kalmıştı. Bütün Kafkasya böylece Rusya'nın kesin denetimi altına girmişti.

Uzun süren Kafkas - Rus savaşından sonra, Kafkasya'dan özellikle Kuzey Kafkasya'dan, Osmanlı topraklarına göçler başladı. Rusya bu göçe izin vermiştir. Osmanlı Devleti de göçmenleri kabul etmiştir. Hazırlıksız, plânsız yapılan göç, büyük çapta insan kaybına sebep olmuştur. Anavatanda nüfus azalmıştır.

Ruslar, Osmanlı ve İran sınırlarında askerî garnizonlarını kurduktan sonra Kafkasya, nisbî bir sessizlik içinde yazgısının değişeceği günü beklemeğe başlamıştır.

Ekim devrimi esnasında bağımsızlık şansı, kapıya kadar gelmişti. Bundan istifade edilemedi. Zayıf, küçük cumhuriyetler kuruldu. Bu yüzden varlıklarını koruyamadılar.

Ne acıdır? Kafkasya Halkları, aynı vatanı, aynı kültürü, aynı yazgıyı paylaştıkları halde, hiçbir zaman birlik içinde olmamışlardır. Bağımsız olamamanın başlıca nedeni bu idi.

Oysa, bazı önemsiz olaylar dışında Kafkasya Halkları, biribirlerine karşı olmamışlardır. Her biri, kendi bölgesinde bağımsız ve mutlu olmaya çalışmıştır.

Geçmişte, üç büyük imparatorluğun ortasında kalan Kafkasyalılar bağımsızlık savaşı verirlerken, dar bir düşünce içinde olmasalardı, belki sonuç bugünkü gibi olmayacaktı. Haklı ve güçlü olmanın, beraberlikten doğacağını düşünselerdi, çekilen ve çekilmekte olan çile çoktan bitecekti.

Bugün Kafkasya'da Çarlığın hantal idaresi yerine, dinamik, disiplinli bir yönetim egemendir. Cumhuriyetlere ve demokratik muhtar bölgelere ayrılmış olan halklar, ana dilleriyle eğitim görmekte, ulusal kültürlerini işlemektedirler. Yazarlar, şairler, ilim adamları yetişmiş olup, ulusal dilleriyle eserler vermektedirler. Bu gelişmeler, Kafkasya'nın geleceği için atılmış olumlu adımlardır.

Buna karşılık, geçmişin dramatik deneylerine rağmen bugün, anavatan dışında olan Kafkasyalılar, küçük gruplar hâlinde yalnızlıklarını sürdürmektedirler.

Bugün dünyamızın durumu oldukça ilgi çekicidir. Büyük devletlerin yanında, minik devletler vardır. Sadece bir şehirden, ruhani bir siteden ibaret devletçikler, uluslararası toplantılara katılmakta, antlaşmalara imza atmaktadırlar. Dünün köle Afrikası bugün bağımsızdır. Geri kalmış ülkeler ve milletler iktisadi bağımsızlık için çalışmaktadırlar.

Bugün, insan haklarından söz edilmektedir. İnsanlığın geleceğini elinde tutanlar, her ulusun kendi yazgısını kendisinin tespit edebileceğini kabul etmektedirler. Bu maksatla özgür ve bağımsız yaşamanın doğal bir hak olduğunu, bunun güvence altında olması gerektiğini savunan bölgesel konferanslar düzenlenmiş, uluslararası örgütler kurulmuştur.

İnsan hakları evrensel bildirgesi, Birleşmiş Milletler Teşkilâtının varoluşu, Helsinki Konferansının sonuç kararları, insanlığın vicdanına tercüman olan geçerli kuruluş ve belgelerdir.

Ancak, bütün bunlardan yararlanmanın önemli koşulları vardır. Bir bütün hâlinde olmak, ne olduğunu, ne istediğini anlatabilmek. Fırtınadan savrulan bir su damlası olmaktan kurtulmak.

Bunun için de, bütün Kafkasya Halkları, birbirlerini sevmek, saymak, birlikte çalışmak zorundadırlar.

Geleceğin bağımsız, güçlü Birleşik Kafkasyası, ancak bundan sonra doğacaktır.

DEVRİMCİ KÜLTÜR SORUNUNA TEORİK BİR YAKLAŞIM DENEMESİ

Aşamba Mümtaz

Bilimsel dünya görüşünü savunanlar kültür ve sanatı açıklamaktan usandılar artık. Oysa karşı taraf kendince bir şeyler yazıyor. Çok kez söylenen şeye hiç aldırmadan bir çok şeyi anlamazlıktan gelerek, aynı bilim dışı şeyleri söyleyip duruyorlar. Her yazdıklarına karşılık vermek, bir çok şeyi yeni baştan anlatmak, incelemek gerek.

Ortaçağda düşlere bakıldığı gibi bakılıyor kültüre, sanata. Başsız, sonsuz, toplumla ilintisiz, yasaları olmıyan bir düş sanılıyor sanat. Düşlerin bile böyle olmadığı açık oysa. Kültürü her türlü yanılgıdan kurtarmak için, onu bilimsel bir biçimde ele almak, somut bir kavram ve olgu olarak incelemek ve toplumdaki yerine oturtmak gerekir. Bilimsel sanat ve kültür anlayışının özü budur. Kültürün toplumla olan ilişkilerini incelerken ilk yapılması gereken şey bilimin temel görüşünü, diyalektik görüşü sanata uygulamaktır. Diyalektik görüş yalın bir deyişle, doğasal ve toplumsal herhangi bir olgunun kendisini bütün yanlarıyla ve geçmiş ile birlikte inceleyerek o olgunun geliştirici çelişkisini bulmak ve geleceğini bilimsel olarak tahmin etmektir.

Kısa bir açıklama yapmak gerekirse, biz burada kültür kavramına geniş anlamda değil, dar anlamda bir yaklaşım çabasındayız. Kültürden anladığımız, «belli bir toplumun politikasının ve ekonomisinin ideolojik bir yansımasıdır. Bu yansımaya kültür ve sanat adını vermek ne onu ruhsal, anlaşılmayan bir varlık olarak görmek nede de kültür ve sanatın karşı etkisi olduğunu tür kavramına geniş anlamda değil, dar anlamda bir söylemek bu gerçeği değiştiremez. Sanat ve kültürün kuşkusuz bir karşı etkisi vardır. Ama diyalektik de bunun böyle olmasını gerektirir.

Bilimsel dünya görüşü, hayatı bütün boyutlarıyla kavrayan bir dünya görüşüdür, diyorsak, bu hayatın yalnız bazı boyutlarıyla düşünülürse anlaşılmayacağı anlamındadır. Amaç hayatın kavranmasıdır. Onu kavrayış zaten insanın içine yaratıcı bir enerji verecektir. Bilimsel görüş «kültür aşamasından geçmeyen kişinin, politik aşamada bir varlık olamayacağını» söyler. Kısaca; hayatı kavrıyabilmek, kavrarken ona yaratıcı bir enerjiyle katılabilmek kültür aşamasını zorunlu kılmaktadır.

Sonucu politik mücadele saptayacaktır. Ne varki politik mücadeledeki başarı, mücadelenin, hayatın genel anlamını kavramaya bağlı. Devrimci kültürün önemi burada ortaya çıkar.

Biz ülkemizde, siyasal ve ekonomik anlamdaki emperyalist ve işbir-

likçi yönetimin yansıttığı emperyalist kültüre karşı, feodal kalıntıların ideolojik yansıması olan gerici kültüre karşı, bu kültürün kurduğu ittifaka karşı, yeni kültürün, devrimci kültürün kavgasını vermeliyiz. Yeni kültürü kavramak için gerici kültürü yıkmak gerekir. «Eski olan yıkılmadan yeni olan kurulamaz, eskisinin yolu kapanmadan yenisine yol açılamaz ve eskisi durdurulmadan yenisi ilerletilemez.»

Devrimci kültür bir bütündür. Nasıl ki felsefi ağırlığı, politik ağırlığından bağımsız - ayrı - düşünülemezse, felsefi ve politik ağırlığı da sanatsal ağırlığından ayrı düşünülemez. Devrimci sanat, bir beyne hayatı kavramanın geniş olanaklarını getirir. Yaratıcı oluşuyla insan beyninin ufkunu genişletir.

Devrimci kültür, devrimci mücadeleden ayrı düşünülmeyeceği gibi, devrimci mücadelede devrimci kültürden ayrı düşünülemez. Devrimci sanat yeni toplumun kurulmasına dek verilecek mücadelenin bağrında yeşerir.

Devrimci sanat insanlığın getirdiği kültür zenginliklerinin doruğunda, onlardan yararlanarak gelişmektedir. Devrimci mücadele başarıya ulaştığında insanlığın kültür birikimi en büyük değer ve en doğru yorumu kazanacaktır.

Devrimci sanat, devrimci mücadeleden beslenen, devrimci mücadeleyi besleyen sanattır. Mücadeleye katkısı basit bir günlük olay olarak nitelenemez. Devrimci mücadele geliştikçe sanatta, kitlelerden yanlışını bulacaktır. Devrimci sanat, devrimci anlayışı, yaşayan canlı kaynaklarından beslenir.

Bizim savunacağımız yeni kültür, devrimci kültür, emperyalist boyunduruğa karşı çıkar, feodal kalıntıların gerici kültürüne karşı çıkar, asimilasyon politikasına karşı çıkar. Bizim savunacağımız kültür, bütün halkların kardeşçe kendi kültür ve sanatlarını, hiç bir baskı olmadan geliştirilmesini savunan bir kültürdür.

Devrimci kültür, hiç bir ulusun gerici emperyalist kültürüyle asla birleşemez. Bütün halkların, kendi kültürlerini geliştirmek için, devrimci kültürü geniş ölçüde özümlemeleri gerekmektedir. Yeni kültür, bilimseldir. Feodal ve batıl inançlara dayanan her türlü fikre karşıdır. Gerçeği olgularda, hayatın içinde aramayı, objektif gerçekliği ve teori ile pratiğin birliğini savunur.

(«Yamçı» dergisinden)

YEMEKLER

TAPLAKVERA (BAL TATLISI)

Derleyen: **Ş. Tevzadze**

Malzeme:

3 adet yumurta,
800 gr. bal,
Bir çay kaşığı yemek sodası,
800 gr. buğday unu,
1 adet limon.

Yapılışı:

Balı uzunca kaynatınız ve kaynatırken karıştırınız. Sonra ateşten indirip soğutunuz. Soğumuş bala buğday unu katıp iyice karıştırınız. Daha sonra buna yumurta sarısı, yemek sodası, limon suyu ve limonun kabuğunu rendeleyerek ilave ediniz. Sonra buna iyice çırpılmış yumurta akı ilave ediniz. Hazırladığınız taplakvera hamurunu bir parmak kalınlığında açınız ve çay bardağıyle basarak yuvarlak, yuvarlak kesiniz. Bunları tepsiye dizerek fırına veriniz.

Afiyet olsun.

• •

FASULYA ÇORBASI (Kotnis lobiyo)
«Amolesili şavi lobiyo»

Çev: **A. Ö. Melaşvili**

Malzeme:

500 gr. siyah fasulya,
2 dış sarmısak,
2 baş soğan,
3 kök kişniş,
3 - 4 sap maydanoz,
3 - 4 sap kekik,
2 sap nane,
3 sap kereviz,
1 tane acı biber,
2 yaprak pırasa (isteğe bağlı),
1 çay kaşığı ekşi nardenk, sirke ya da limon,
2 - 3 çorba kaşığı ezilmiş ceviz.

Yapılışı:

Ayıklanmış ve yıkanmış kuru kara fasulyayı tencereye aktarın. Üze-

rine silme su kattıktan sonra kaynatmak üzere ateşe koyun. Suyunu çekmesi halinde sıcak su ilave edin. Kaynarken iki diş ezilmiş sarmısak, iki baş doğranmış soğan atın. Fasulye pişince üstünde üç kök kişniş, 3 - 4 sap maydanoz, bir bu kadar kekik, iki sap nane, üç sap kerevizden oluşan yeşilliği ince ince doğrayarak üstüne ekin. Ezilmiş biberle tuz serpmeyi unutmayın. Dilerseniz iki yaprak ince doğranmış pırasa da katabilirsiniz. Beş dakikalık bir kaynamadan sonra iyice ezin ve yoğurun. Bundan sonra 2 - 3 dakika daha kaynatın.

Yemeğin hafif mayhoş olmasını isterseniz kaynatırken ekşi nardenk (Erik ezmesi), sirke ya da limon suyu katabilirsiniz.

Bunların dışında kaynama sırasında 2 - 3 sofra kaşığı ezilmiş ceviz koyarsanız çorbanın tadına doyum olmaz.

Afiyet olsun.

• •

GÜRCÜ YEMEKLERİ DERECE ALDI

«Saklambaç» gazetesinin düzenlediği en iyi yemek pişirme yarışması 2 temmuz 1978 pazar günü Hilton Oteli'nin havuz başında yapıldı. Bu yarışmada Suade Şimşek, Süt Böreği ve Dedluri ismindeki GÜRCÜ yemekleri ile derece almıştır.

Aşağıda bu nefis yemeklerden Dedluri'nin tarifesini bulacaksınız.

Malzeme:

1,5 kg.lık yağlı tavuk (Temizlenip parçalara bölünmüş),
2 iri domates (Kabukları soyulup çekirdekleri temzilenerek doğranmış),
2 soğan (İnce doğranmış),
1 demet maydanoz (İnce ince kıyılmış),
1,5 su bardağı pirinç,
1 su bardağı fındık (Makinede ince öğütülmüş),
2 tatlı kaşığı toz kişniş,
1 çay kaşığı kırmızı biber,
6 - 7 diş sarmısak,
1 limon,
1 kahve kaşığı çörekotu, kâfi miktarda tuz.

Yapılışı:

Tavuk bol suyla ateşe konur. Kaynadıktan 15-20 dakika sonra soğan, maydanoz, domates ve tuz koyularak pişirilir. Tavuk pişince etler ayrı bir kaba alınır. Bir bardak tavuk suyu ayrılır. Geride kalan kaynar (14 su bardağı) suya pirinçler ilave edilir ve pişirilir. Başka bir kapta fındık, kişniş, sarmısak, çörekotu, kırmızı biber, ayırdığımız bir bardak tavuk suyunda eritilir. (Ateşte pişirilmez) Pişen pirince önce ayırdığımız etleri, sonra fındıklı sosu dökülür. Limon sıkılarak bir iki dakika daha kaynatılır. Altını almaması için ezmeden hafif karıştırılır. Soğuk veya sıcak servis edilir.

İSVEÇ'TEN HABERLER

Derleyen: Ş. Tevzadze

GÜRCÜ BALESİ

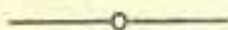
İsveç Kıraliyet Operasında görevli kompozitör Kvernadze'nin, Gürcü halk müziğinden esinlenerek yazdığı bale «baletmaister/koreograf» Zurab Kikaleişvili tarafından Mayıs ayında sahneye konulmuş ve çok beğenilmiştir. İsveçli oyuncuların elbise modellerini Zurab'ın 11 yaşındaki oğlu Giorgi çizmiştir.

Geçen yılın Eylül ayından bu yılın Haziran ayının sonuna kadar İsveç'te Kıraliyet Opera ve Balesinin davetlisi olarak bulunan Zurab, yetiştirdiği İsveçli öğrencileri ve Opera yönetici tarafından çok sevilmiştir.

Dünyaca tanınmış bir Gürcü sanat elçisi olan Zurab daha önceki yıllarda Japonya, ABD, Brezilya gibi pek çok yabancı ülkelerde koreograf olarak bulunmuştur.

Lazcayı da iyi bilen Zurab, Türkiyeli Laz ve Gürcülerle çok iyi bir ilişki kurmuş ve anlaşmıştır.

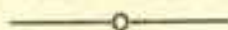
Eşi Tsiala ise hemşehrilerine Gürcüce okuma-yazma ve yemek dersleri vermiştir.

FOLKLOR ŞENLİĞİ

1 - 7 Haziran tarihleri arasında, yaşları 7 - 14 olan çocuklardan oluşan bir Gürcü Çocuk Halkoyunları ekibi Stockholm'da konserler vermiştir. Halk tarafından çok beğenilen konserlerden İsveç basını sitayişle bahsetmiştir.

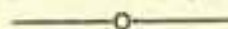
Seyircilerin kalplerini fetheden yavrularımızı candan tebrik ederiz.

GÜRCÜ FİLMLERİ HAFTASI

22 - 28 Ekim tarihleri arasında Stockholm'un «Cinema» sinemasında Gürcü filmleri haftası düzenlenmiştir.

Uluslararası Moskova Film Şenliğinde birincilik ödülü alan rejisör Giorgi Danelia'nın «Mimino» filminin de yer aldığı filimler seyircilerin geniş ilgisini toplamıştır.

AZERBEYCAN HALK OYUNLARI EKİBİ İSVEÇ'TE

20 Ekim ile 2 Aralık tarihleri arasında İsveç'in pek çok kentlerinde konserler veren Azerbeycan Halk Oyunları Ekibi İsveçlilerin gönüllerini fethetmiştir.

—o—

İSVEÇÇEYE ÇEVİRİ

Yazar Chabua Aminacibi'nin «Data Tutaşkhia» romanı İsveççeye «Den Fredlöse» adıyla çevrilmiş ve yayınlanmıştır. Çarlığın son devrin anlatan tarihi roman İsveç'te çok ilgi uyandırmıştır.

Yazar Chabua Aminacibi, yayıncının davetlisi olarak İsveç'e gelmiş ve kitabı hakkında basında çok olumlu yazılar çıkmıştır.

Sonbaharda yapılan Moskova kitap sergisine katılan kitap yabancı yayımevi sahiplerinin de ilgisini çekmiş, İngilizce ve Almanca gibi dillere de çevrilmesine karar verilmiştir.

Gürcüstan Televizyonu bu romanı filme almış olup film bütün Sovyetlerde dizi halinde yayınlanacaktır.

—o—

İTALYA'DA ÖDÜL

Rejisör Tengiz Abuladze'nin yapıtı «Natvris Khe: (Özlem ağacı)» filmi İtalya'da en iyi yabancı film olarak değerlendirilmiş ve İtalyan «Oskarı» sayılan «Donatelo'nun Daviti» ödülünü kazanmıştır. Bu uluslararası ödül 20 Ekim günü yapılan bir törenle rejisöre verilmiştir.

İtalya'da her yıl yapılan en iyi yabancı ve yerli filmler yarışmasında bu filmin seçilmesi Gürcü film sanatı yönünden büyük bir başarıdır.

Aynı film ülke içi ve ülke dışı yarışmalarda da 4 ayrı ödül alarak bu sonuncu ödül sayısını beşe çıkarmıştır.

—o—

S P O R

DİNAMO TBİLİSİ SOVYETLER BİRLİĞİ ŞAMPİYONU

Geçen yılki Sovyetler Birliği Futbol Şampiyonasını Gürcüstan'ın Tbilisi Dinamo takımı kazanmıştır.

Şampiyonluk sevinci ile Gürcüstan günlerce çalkalanmış ve futbolcular için şarkılar bestelenmiştir. Bu yılki şampiyonada da iddialı görünen Tbilisi Dinamo'ya başarılar dileriz.

—o—

DİNAMO TBİLİSİ TUR ATLADI

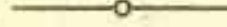
Avrupa Şampiyon Kulüpler Kupasında Tbilisi Dinamosu tur atladı. İngiltere'nin Liverpol takımı ile Tbilis'de karşılaşarak 2 - 1 yenilen Dinamo Tbilisi, İngiltere'deki rövanş maçında 3 - 0 kazanarak tur atladı.

NANA İOSELİANİ'NİN BAŞARISI

Rio de Janeiro şehrinde yapılan Dünya Kadınlararası Satranç Karşılaşmaları Aday Maçında 18 yaşındaki Nana İoseliani 15'nci turda Macar Juja Beretsi yenerek 13 puanla birinci olmuştur.

İki kez Avrupa Satranç Şampiyonu olan Nana'nın bu yeni başarısı ona yeni ufuklar açmaktadır.

TBİLİSİ POLİTEKNİK ÜNİVERSİTESİ FOLKLOR EKİBİ İSVİÇRE'DE

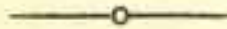
Tümü amatör folklorculardan oluşan beşi kız, kırkbeş kişilik bir folklor ekibi İsviçre'ye gelmiştir. 25 Ekim - 5 Kasım tarihleri arasında Cenevre, Zürich, Pasel, Lugano gibi önemli merkezlerde yapılan gösteriler umulandan fazla ilgi görmüştür.

Zürich ve Basel kentlerinde folklorcular, programlananın dışında gösterilere zorlanmışlardır. Afişler asıldıktan kısa bir zaman sonra biletler bitince ikinci bir program yapılması zorunlu olmuştur.

İsviçre basını Gürcüstan Halk Cumhuriyeti ile ilgili geniş bilgiler verirken folklorcuların bol bol fotoğraflarını basmış, gösterileri izliyebilenleri şanslı sayan cümleler kullanmıştır.

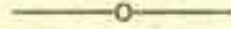
Yaş ortalaması 22 olan genç folklorculara, gösterdikleri başarılardan dolayı bir beğeni belirtisi olarak çeşitli kuruluşlarca armağanlar verilmiştir.

Fransızca F. Grandjean ve Almanca Neuse Züricher Zeitung gazeteleri bu ekibin gelecek yıl daha uzun bir zaman için tekrar İsviçre'ye gelmeleri konusunda çağrıda bulunmuşlardır.

HABERLER

2 Temmuz 1979 günü saat 13.00 haberlerinde TRT'nin verdiği haber de Turizm ve Tanıtma Bakanı Alev Coşkun, Hopa - Sarp arasındaki 17 Km.lik kara yolunun yapılmakta olduğunu, bunun 1979 yılı sonuna kadar bitirilerek işletmeye açılacağını, 1980 yılında Sovyetler Birliğinde yapılacak Olimpiyatlara ve her türlü turistik gezilerde bu yoldan yararlanılacağı, bu sınır kapısından çok turistin gelip gideceğini söylemiştir.

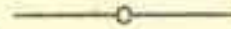

6 Nisan 1979 tarihli Tercüman Gazetesi

CHP KARS SENATÖRÜ MUZAFFER ŞAMİLOĞLU: «SOVYETLER BİRLİĞİ'NDE BİZE GÖSTERİLEN İLGİ VE DOSTLUĞU ANLATMAMA NATIKAM MÜSAİT DEĞİL.»

CHP Kars Senatörü Muzaffer Şamiloğlu, Gürcüstan Halk Cumhuriyetinde akrabalarını da ziyaret etmek fırsatı bulduğunu kaydederek şunları söylemiştir:

«Geçtiğimiz her yerde, bizlere karşı o kadar yakınlık, o kadar sıcak ve samimi ilgi ve dostluk gösterildi ki, bunları anlatmama natıkam müsait değildir. Sovyetlerden ve Sovyet halkından (Gürcüstan, Azerbaycan)'da gördüğüm yakın ilgiyi, şimdiye değin hiç bir ülkede ve hiç bir ülke halkından görmediğimi rahatlıkla söyleyebilirim. Bu nedenlerle kendimizi yabancı bir yerde değil, dostlarımızın, arkadaşlarımızın evinde hissettik gezi süresinde.»

İNEGÖL'ÜN HAYRİYE KÖYÜNDE KÜLTÜREVİ İNŞAATI

9 Kasım 1979 cuma günü, içinde konserve imalathanesi, kooperatif mağazası, gençler lokali, kütüphane, doktor, muayenehanesi, misafirhane ve 300 kişilik çok yönlü eğitim salonu bulunan kültürevinin temeli atılmıştır. Bu binayı gençler, okumak, satranç oynamak, halk oyunlarını ve şarkılarını öğrenmek, konser ve temsiller vermek gibi amaçlar için kullanacaklardır. Hanımlar burada kışlık konservelerini yapacaklardır. Köy halkı ile civar köylüler sağlık yönünden doktor muayenehanesinden ve verilecek temsil, kurs ve folklor gösterilerinden yararlanacaklardır. Her malzemesi ikmal edilen inşaata kış nedeniyle ara verilmiştir. İnşaat mevsimi açılır açılmaz devam edilecek, en kısa zamanda tamamlanmasına

93 (877) Osmanlı - Rus savaşı sonrası Gürcüstan göçmenlerinin torunları İnegöl'ün Hayriye Köyünde dokuma tezgâhlarının başında

Foto: Şalva Dovlatadze

çalışılacaktır. Böylelikle 1961 yılında kurulan Hayriye Köyü Turizm ve Tanıtma Derneği'nin başarılarına bir yenisi daha eklenecektir. Dernek bugüne dek başlıca şu işleri gerçekleştirmiş bulunuyor:

1 — Çıkardığı Gürcü Halk Oyunları ekibi ilk Bursa Festivalinde birincilik kazanmıştır.

2 — Kurduğu Hayriye Köyü Kalkınma Kooperatifi aracılığı ile Almanya'ya 150 işçi göndermiştir.

3 — Amerika İndiana Üniversitesi, köydeki şarkılar için bir uzun çalar plak doldurmuş ve böylece Hayriye Köyü Dünya folklor ve müzik çevrelerinde tanıtılmıştır.

4 — Köy içinde köprü inşa etmiştir. vb.

Kültürevi inşaatı Almanya'daki Hayriyelilerin bağışlarıyla finanse edilmiştir. Bağış kampanyası genişletilerek devletin de katkısı sağlanarak inşaatın tamamlanmasına çalışılacaktır.

———o———

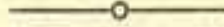
Soldan sağa:
İnegölün Hayriye Köyünden Zemine Ergün(Hatuna Cinçaradze) ağabeyisi Metin(Elguca), Adapazarından Nino Himşiaşvili Gürcüstan izci kampında
Foto- E. Gigilaşvili

TRT'DE BİR GÜRCÜ FİLMİ

24-11-1978'de TRT ilk kez bir Gürcü filmi göstermiştir. Uluslararası yarışmalarda derece almış ünlü, «Askerin babası: Carîs Kastis Mama» adlı filim seyirciler tarafından çok beğenilmiş, ilgiyle izlenmiştir.

TRT'nin komşu ülkenin güzel filimlerini zaman zaman programına almasını ve çok sesli eşsiz Gürcü müziğini de dinletmesini dileriz.

İSTANBUL'DA GÜRCÜ MÜZİĞİ KONSERİ

26/Aralık/1979 Çarşamba günü Gürcü müziği üzerine açıklamalı bir konser verildi. Çeşitli sanatsal ve kültürel çalışmaların yapıldığı ve sergilendiği, Tünel Kültür ve Sanat Evinde, «Gürcü Müziği Tanıtma Gösterisi» adıyla düzenlenen programda, halk çalgıları da tanıtıldı. Çok seslilik hakkında genel bilgi verilerek Gürcüstanı ve Gürcü halk oyunlarını tanıtıcı slaytlar gösterildi. Ünlü Kompozitör Zakariya Paliaşvili'nin Abesalom da Eteri, adlı operasından ve halk müziginden bazı bölümler açıklamalı olarak plaktan dinletildi. Yedi kişiden oluşan koro, bir saz türü olan Çonguri eşliğinde Suliko, bir Laz Türküsü Dida Voy Nana adlı parçalardan sonra iki solist, Panduri adlı saz eşliğinde, Netavi Gogo, söylemiştir. Dördüncü parça, Panduri eşliğinde iki solist tarafından söylenmiş olup adı Simğera Sakartveloze'dir. Daha sonra Doli, Panduri, çift Salamuri ile çalınan enstrümantal oyun havası ilgi ve coşkuyla dinlendi. Yine çalgılarla bir Acara türküsü olan Gandagan çalınıp söylendi.

Konserin ikinci bölümü, akordiyon ve doli ile Gandagan ya da Kolsama adlı oyun havası ile başladı. Sonra Kalebis Simğera söylendi. Ardından akordiyon ve doli eşliğinde çalınıp söylenen Lalebi adlı parça seyirciyi coşturdu. Programın son parçaları Cilveloy Nanayda ve Şeyh Şamil söylenip çalınırken seyirciler coşarak tempo tutmak suretiyle koroya katılmıştı. Seyircilerin ısrarlı isteği üzerine Lalebi yeniden söylendi.

İberya Özkan Melaşvili'nin çalıştırdığı ve yönettiği koro, Mine, Mihriban, Yüksel, Mişel, Yılmaz ve Murat'tan oluşmuştu. İberya'dan başka Gürcüce bilen olmadığı halde amatör sanatçılar, köklü bir geçmişi bulunan çok sesli Gürcü müziğini çok sevmişler, sözlerini bellemişlerdir. İsveç, Fransa vb. ülkelerde yabancılar Gürcü Müziğine ilgi duyarak, öğrenmekte ve konserler vermektedirler.

Sözlük : Panduri : bir tür Gürcü sazı
Çonguri : Bir tür Gürcü sazı
Doli : Bir tür Gürcü davulu
Salamuri : Bir tür Gürcü kavalı

Nartların sesi bülteninden :

BİR K. KAFKASYALI HEMŞEHRİMİZ
YERLEŞMEK ÜZERE ANAYURDA GİTTİ

Maraç Çardak Nahiyesinden Salih Genel kardeşimiz Vatandaşlık işlemlerini tamamlatarak Çeçen - İnguş ÖSSC'ne yerleşmek üzere. K. Kafkasya'ya gitti. Bundan 1,5 yıl önce dönüş için başvurmuş olan Salih Genel için Köyünde, Ankara KKHK. derneğinde ve Düzce'de uğurlama toplantıları yapıldı.

Aşağıda Salih Genel il KKHK. Derneğindeki uğurlama toplantısında yapılan röportajı okuyacaksınız.

Nartların Sesi — Kafkasya'ya yerleşmek üzere gitmenizin nedenlerini söyler misiniz. Bu kararınızda Türkiye'deki ekonomik ve Sosyo-Kültürel konumuzun ne gibi etkisi oldu?

Salih Genel — Herşeyden önce Kafkasya Anavatanım olduğu için bu karara vardım. Ekonomik yaşantımın bu kararda etkisi olmadı. Güç yaşam koşullarıyla karşılaşacak olsam da dönecektim. Kaldı ki; beni daha iyi bir ekonomik ve sosyal yaşantının beklediğini de biliyorum.

Nartların Sesi — Kuzey Kafkasya'ya dönüşünüzü kişisel sorunlarınızın çözümü olarak mı görüyorsunuz? Yoksa bu gidişiniz bir bütünün parçası mı?

Salih Genel — Benim gidişim açısından düşününce kişisel bir davranış gibi görünüyor. Ancak ben Muhaceretteki tüm K. Kafkasyalıların yok oluştan kurtulmalarının anayurtlarına dönüp yerleşmelerine bağlı olduğuna inanıyorum.

Nartların Sesi — Gitmek için hangi işlemleri tamamladınız?

Salih Genel — Bundan birbuçuk yıl önce Sovyet Konsolosluğundan aldığım formları doldurdum. Geçen süre içinde durumum incelendi. Çeçen - İnguş ÖSSC.'ne vatandaşlığım kabul edildi ve pasaportum çıktı.

Nartların Sesi — Muhaceretteki birçok Çerkes'in Anayurt özlemi içinde olduğu hepimizce biliniyor. Ancak K. Kafkasya'nın da içinde bulunduğu sınırlar içindeki rejim aleyhinde şartlandırıldıklarından «Hele bir turist olarak gidip görelim, ondan sonra» diyorlar. Siz bu ön yargıyı nasıl kırdınız?

Salih Genel — Bence Türkiye'deki güçlüklerin hepsi orada da karşımıza çıkacak olsa yine de gitmemiz gerekli. Çünkü anayurdumuzda kendi insanlarımızla birlikte güçlükleri yenmemiz (Politik asimilasyonist baskı olmadığından) daha kolay. Ayrıca K. Kafkasya'daki halkımızın dilimiz ve kültürümüzü yaşattıkları adil bir ekonomik düzende diğer halklarla kardeşçe ilişkiler içinde yaşadıkları da bilinen gerçek.

Nartların Sesi — Aile çevrenizden ayrılmak size zor gelmeyecek mi?

Salih Genel — Belki başlangıçta çok güç gelecek, ancak Kafkasya'da kendi halkımın içinde olmanın getireceği rahatlıkla bunun üstesinden

gelebilirim. Ailemin de ileride yanıma gelmesi için çalışacağım. O zaman bu sorun tümden ortadan kalkar sanıyorum.

Nartların Sesi — Salih Arkadaş; Sana bundan sonraki yaşamında başarılar diliyoruz. Yalnız bir dileğimiz var, Bizim Çeçen - İnguş ÖSSC-deki gözümüz, kulağımız olur, oradan haberler iletir misiniz?

Salih Genel — Tabii, kendimi bu konuda görevli sayacağım. Anayurda yerleştikten sonra gördüklerimi, yaşadıklarımı buraya ileterek, toplumumuzun doğru bilgiler edinmesini sağlayacağım.

Nartların Sesi — Teşekkürler. Sana tüm üyelerimiz adına iyi yolculuklar diliyoruz.

———o———

YEREL BASINDA ARTVİN VE GÜRCÜLER HAKKINDA YAZILAR

Bursa'da yayınlanmakta olan «MARMARA» adlı bir yerli gazetede geçtiğimiz aylarda İsmail Kara imzasıyla çıkan «GURBETTE SILA DİYE ANDIĞIM ARTVİN» yazı dizisinde, yazar Artvin ve çevresindeki Gürcü tarihi eserleri, halkın yaşayış, örf ve gelenekleri hakkında bilgiler vermektedir.

Bursa'da sayıları yüzbinleri bulan Artvinli hemşehriler tarafından bu dizi ilgiyle izlenmiş, anılarını canlandırmıştır.

———o———

DOĞUM :

1 — Guliko Küpçüoğlu Davitadze 5.5.1974 — İnegöl
2 — Kote Küpçüoğlu Davitadze 3.4.1974 — İnegöl
3 — Arsena Ceylan Malakmadze 28.9.1978 — İnegöl
4 — Otar Tufan Zobidze 2.12.1978
5 — Tamara Uzun Gamişidze 28.2.1979 — İzmit
6 — Arçil Aydoğan Basiladze 24.5.1979 — İnegöl
7 — Levan Tevzadze 14.12.1979 — İsveç
8 — Otar Tolga Maharadze 15.9.1979 — Karacabey

Yavrulara sağlıklı ve ąnalı babalı büyümelerini dileriz.

EVLENME :

1 — Osman Özcan Davladze ile Nezihe Eliuzun Boçeladze evlendiler. 21/7/1978

Bir yastıkta kocamalarını dileriz.

ÖLÜM :

MEHMET EROĞLU PARTENADZE

1910 yılında İnegöl'ün Hayriye Köyünde doğdu. Babası Ahmet, annesi Hamide'dir. Beyaz tenli ve çok güzel olduğundan annesi onu okşarken ve de çağırırken «Susla» derdi. Bu kelime süslü'den bozmadır. Bu ad sonra yaygınlaşarak Susla Mehmet diye ömrü boyunca sürüp gitti. İlkokulu köyde, ortaokulu İnegöl'de okuduktan sonra İstanbul Sağlık Okulundan mezun oldu. İlk görevini Rize'de yaptı. Daha sonra Malkara'ya, oradan da 1944 yılında İnegöl'e atandı. 1967 yılında enfraktüs krizi sonucu ölen merhum, barışsever ve iyilikseverliğiyle tanınmıştır. Yardım etmediği kimse yoktur. Onun hakkında, Allah razı olsun, demiyen çıkmaz. Sosyal faaliyetlerden de geri durmazdı. Hayriye Köyü Turizm ve Tanıtma Derneği'nin kurucularından olup uzun süre yönetim kurulunda çalışmıştır.

Çok güzel Gürcüce konuşur ve kocakarı dualarını bilirdi. Kendi ağzından derlediğimiz bir tanesini sunuyoruz :

Temre duası : Ku ku karaço,
Peh tarlano oglogaco.
Ras zihar hmel saroze?
Agçri dagçri şav tarlan danit.
Gaduğeb da gapahpaheb.
İgitan mağla kedze.
Ağma kars migstem,
Dağma niavs migstem!

Hayriye Köylüler, yumuşak elleriyle incitmeden yaptığı iğnelerle şifa bulan İnegöllüler ve bu duayı okuyan okuyucular onu sonsuza dek anımsayacaklardır. Tanrıdan rahmet dileriz.

1 Eylül 1979 İzmir TİCARET gazetesinden

48.İzmir Uluslararası fuarı' ndaki Gürcüstan SSC. günü kutlandı

Uluslararası İzmir Fuarı'na bugüne dek dördüncü kez iştirak eden Gürcüstan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin dün kutlanan "Milli Günü" nedeniyle gelen Gürcüstan SSC. Bakanlar Kurulu Başkan Yardımcısı Othari. E.Çerkeziya bir basın toplantısı düzenledi. Bu toplantıda ülkesi ile ilgili olarak geniş bilgiler veren Çerkeziya'nın beraberinde Acaristan Muhtar Sosyalist Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı David Diyasamidze, Abazistan Muhtar SSC'den Zorik Marşaniya ve Güney Osetya Muhtar Eyaletinden Tamar Kabulova hazır bulundular. Resimde dünkü basın toplantısına katılan Gürcüstan heyeti ile Gürcüstan Pavyan Müdürü Nodar Komahidze görülüyor.

GÜRCÜSTAN

Sovyetler Birliği'nde üretilen çayın % 95'ini.., bağcılık, narenciye, buğday, pancar, tütün, sebze ve meyvecilikte rekoltenin en yükseğini.., bugün elde edilen elektrik enerjisinin büyük bir bölümünü üreten.., Sovyetler Birliği'nin en hızlı gelişmeyi gösteren 15 Cumhuriyetinden biri...

Genellikle tarıma dayalı Gürcüstan'da Sovyet iktidarı kurulduktan sonra hızlı bir sanayileşme de görülmeye başladı.

Kültür zenginliği yönünden en ilgi çekici ülkeler arasında yer alan Gürcüstan'da bugün 4000 kadar kitaplık, 81 müze, 2000 sinema ve 27 devlet tiyatrosu bulunuyor.

Sovyetler Birliği'nin onbeş cumhuriyetinden biri olan Gürcüstan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti 48. İzmir Uluslararası Fuarı'na ayrı bir bölüm olarak katılıyor.

5 Milyon 100 bin nüfuslu

15 Sovyet Cumhuriyeti arasında hızlı bir gelişme örneği gösteren Gürcüstan SSC. Türkiye'nin Kuzey-doğu sınırına yakın Kafkasya dağları

çevresinde 5 milyon 100 nüfuslu ve 77 bin kilometrekarelik bir alana sahip ülkedir.

Genellikle tarıma dayalı bir ülke

Genellikle tarıma dayalı bir ülke durumundaki Gürcüstan'da Sovyet iktidarı kurulduktan sonra hızlı bir sanayileşme de görülmeye başlandı. Bu süreç içinde, ilkel yöntemlerle üretim yapmaya çalışan Gürcü köylüsü, Cumhuriyetin kolhoz ve sovhozlarındaki onbinlerce traktör, biçerdöver, kamyon ve diğer tarım makineleriyle topraktan daha yüksek verim almayı başarmıştır. Halen Sovyetler Birliğinde üretilen çayın yüzde 95'ini modern makine ve yöntemlerle elde eden Gürcüstan SSC, aynı zamanda önemli oranda çay ihraç edecek duruma gelmiştir.

Tarımsal üretimde hızlı bir gelişme

Bağcılık, narenciye, buğday, pancar, tütün, sebze ve meyvecilik gibi tarımsal ürünlerin yetişmesinde büyük rekoltelerin elde edildiği Gürcüstan'da ayrıca hayvancılık da önemli bir gelişme göstermiştir. Tarımsal üretimin bu hızlı gelişmesine karşın Gürcüstan'da tüm ağır ve hafif sanayi de önemli bir yer tutmaya başladı. Örneğin, Sovyetler Birliği'nde imal edilen elektrikli trenlerin yüzde 28'ini tek başına üretmeyi başaran Gürcüstan, ayrıca 300 den fazla çeşitli endüstri malını dış satıma yöneltmektedir.

Elektrik enerjisi üretim kapasitesi 9 milyar Kwt

Bugün Sovyetler Birliği'nde elde edilen elektrik enerjisinin büyük bir bölümünü üreten Gürcüstan SSC'nin bu alandaki kapasitesi 9 milyar Kwh'dır. Bu kapasiteye rağmen Gürcüstan'da, Avrupa'nın en yüksek barajı olan «Enguri» barajının yapımı bitmek üzeredir. Yılda 1 milyon 640 bin Kwh. üretecek olan bu barajın yüksekliği 271 metredir.

20 Yılda bütün ülkede okuma yazma olanağı sağlandı

Gürcüstan'da, Ekim Devrimi öncesi nüfusun yüzde 70'i okuma-yazma bilmezken, ilk 20 yılda ülke nüfusunun tümü okuma-yazma olanağına kavuştu. Gürcüstan SSC. bu gelişme sürecinde başarıya ulaşabilmek için öncelikle eğitime büyük önem verdi. Son verilere göre Gürcüstan'da 4500 ortaokul ve lisede 1 milyonu aşkın, 200'e yakın teknik okulda 100 binin üzerinde, 19 üniversite ve yüksek okulda da yine 100 bine yakın öğrenci okuyor. Gürcüstan'da bu eğitim kuruluşları dışında Yüksek İlimler Akademisi'nde 200 ayrı araştırma enstitüsünde 25 bin uzman çalışıyor. Bunlar arasında dünyaca meşhur bilginler bulunuyor.

Her yıl 2500 değişik konulu kitap yayınlanıyor

Her yıl 2500 değişik konulu kitabın yayınlandığı Gürcüstan'da bu kitapların tirajı 17 milyon, çeşitli konuları içeren 250 kadar gazete ve derginin de yıllık tirajları 720 milyondur.

Kültür zenginliği

Gürcüstan'ın kültür zenginliğinin diğer bir örneği de; ülkede 4000 kadar kitaplık, 81 müze, 2000 sinema ve 27 Devlet Tiyatrosunun bulunmasıdır.

Her 10 bin kişiye 43 doktor

Sağlık hizmetleri yönünden de önemli gelişmeler içinde bulunan Gürcüstan'da, Devrim öncesi her 7400 kişiye bir doktor düşerken, şimdilerde her 10 bin kişiye 43 doktor ve 100'den fazla sağlık personeli düşmektedir.

Bu gelişme aşamasında, tüm Sovyet halklarında olduğu gibi Gürcü halkı da hızlı bir sanayileşmeye yöneldi ve bunun sonucu olarak ülkede bugün 1200'den fazla endüstri tesisi yükseldi. Bunlar arasında Demir-Çelik tesisleri, Ferro bileşikler, elektrikli lokomotifler, uçak sanayii, otomotiv sanayii, gemi inşa sanayii, ;eşitli ağır ve hafif makine sanayii, elektrik motor sanayii, volframsız kesme aletleri sanayii, tarım makineleri, inşaat malzemeleri, tarımsal gübreler, çeşitli tekstil ürünleri, mobilye, ayakkabı, çay, tütün mamulleri ve alkollü içkiler sanayii en önemli yeri tutuyor.

OKUYUCU MEKTUPLARINA CEVAPLAR

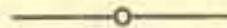
Selçuk Akın İmanişvili soruyor:

Soru — İranlı Gürcülerin Anavatana dönecekleri haberi aldım, gerçekleşti mi?

Cevap — Bundan 350 yıl kadar önce, İran Şahı Abbas tarafından Gürcüstan'ın Kaheti Bölgesinden koparılarak İranın Fereidan havalisine sürülen yüzbinlerce ırkdaşımız anadillerini konuşmakta, ulusal varlıklarını sürdürmektedirler. Devrik İran Şahı ile yapılan anlaşma gereğince dileyenler Kaheti bölgesine dönmeğe başlamışlardır. Devlet onlara ev, tarla, iş vermekte, öğrenim olanakları sağlamaktadır. Fakat bazı politik ve sosyal nedenlerle bu dönüş yavaş olmaktadır.

Soru — İran olaylarında gazeteler oradaki Kürt, Azerbaycan ve Ermeni azınlıklardan haberler verdiler de Gürcülerden söz etmediler, acaba neden?

Cevap — Gürcü halkı hiçbir zaman ikinci vatanlarını zayıf dönemlerinde fırsatlardan yararlanmayı düşünmemiştir. İranın sosyal çalkantılar içinde kıvrandığı şu dönemde çekimser kalmayı yeğlemişlerdir kanısındayız. Esasen İranlı Gürcülerin orada bir özerklik davaları da yoktur. Onlar yüzyıllarca birlikte yaşamak zorunda kaldıkları İranlılarla anlaşarak anavatanlarına dönmek istiyorlar.

Fatsa'dan Akay'ın soruları ve cevaplar:

Soru — Gürcüstan'da insanlar devlete çalışıp ihtiyaçlarını devlet mi karışlıyor?

Cevap — Herkes devlet memuru ve işçi olup özel sektör yoktur. Alınan maaşlarla çarşıdan tüm ihtiyaçlarını temin ediyorlar. Yalnız köylüler ürettikleri gıda maddelerini aracı olmadan doğrudan doğruya tüketicilere satabilirler.

Soru — Çalışmak zorunlu mu?

Cevap — Çalışmak zorunlu değil. Ne var ki çalışmayana kim ekmek verir? Ancak maaşları yüksek olanlar, yazar, ressam, sanatçı gibi yan geliri yüksek olanlar eşlerini çalıştırmıyorlar. Çalışmak isteyen herkese devlet iş bulmak zorunda olduğundan dilenci yoktur.

Soru — Mülkiyet var mı?

Cevap — Sınırlı mülkiyet var. Hemen herkesin bir evi bulunduğu gibi ayrıca yazlık ev ve otomobil sahibi olmak olanakları var. Köylülerin ayrı-

ca 4 - 5 dönüm kadar tarla ve bahçeleri ve özel otomobilleri bulunmaktadır.

Soru — Müslüman, hıristiyan karışık mı yaşıyor ayrı mı? Biribirlerini hor görüyorlar mı?

Cevap — Müslüman, hıristiyan ve musevi Gürcüler karışık yaşıyorlar. Yalnız Acara Muhtar Cumhuriyetinde müslüman gürcüler çoğunluktadır. Bilgisiz ve görgüsüz insanlar arasında hor görme söz konusudur. Bilgili, kültürlü ve görgülü insanlar için hor görme söz konusu olmayıp hoşgörü vardır. Gürcüstan'da orta eğitim görmemiş kimse olmadığından genellikle hor görme gibi ilkel alışkanlıklar kalkmıştır.

Soru — Gürcüstan vatandaşlığına geçmek olanaklı mı?

Cevap — Evet. Bir insan politik, ekonomik ve sosyal nedenlerle bağlı bulunduğu ülkeden ayrılarak başka bir ülkenin vatandaşlığına geçebilir. Ne var ki gerekçeleri tutarlı ve sağlam olmalı. Eski vatanın rızası olmalı ve nankörlük etmemeli. Yeni vatan için yararlı ve iyi insan olmalı.

GÜRCÜSTANLA İLGİLİ YAYINLAR

(PUBLİSHMENTS ABOUT GEORGİA)

	Çev. M. Özgül Fiyatı price	İsteme adresi address
SÖNMEYEN OCAK (Roman) **Y. Pağava**	40 TL (5 D.M.)	Ahmet Özkan P.K. 199 — BURSA
ELGUCA (Roman) **A. Kazbegi**	25 TL (5 D.M.)	» » »
GİORGİ SAAKADZE (Roman) **S. Kvariani**	5 D.M.	» » »
MAVİ DAĞLAR ÜLKESİ (Öyküler) **V. Gogolaşvili**	60 TL (5 D.M.)	» » »
ÇVENEBURİ (Dergi)	60 TL (5 D.M.)	» » »

60 lira